

Oportunitats educatives a Barcelona 2016:

l'educació de la infància
i l'adolescència a la ciutat

L'Institut Infància i Adolescència de Barcelona ha realitzat l'informe ***Oportunitats educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat***, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, Comissionat d'Educació i Universitats.

Edita:

Institut Infància i Adolescència de Barcelona, C. (IIAB)

Direcció de l'Institut Infància i Adolescència:

Maria Truñó i Salvadó

Coordinació del projecte:

Elena Sintes Pascual, cap de coneixement de l'Institut Infància i Adolescència

Equip investigador:

Sheila González Motos, Pol Maceira Duch i Albert Sánchez-Gelabert

Disseny:

El Guateque Agencia de Comunicació

Dipòsit legal: B 8768-2017

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de **Reconeixement - No comercial - Compartir igual (by-nc-sa)** amb finalitat no comercial i amb obra derivada. Es permet copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format, sempre que no tingui finalitats comercials; així com remesclar, transformar i crear a partir del material, sempre que es difonguin les creacions amb la mateixa llicència de l'obra original.

L'obra s'ha de citar de la següent manera: Institut Infància i Adolescència de Barcelona. Oportunitats educatives a Barcelona: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat.

Barcelona, gener de 2017

Qui som?

Som un instrument públic dedicat al coneixement per **acompanyar l'administració local** en el seu paper de **garantia dels drets** d'infants i adolescents i en la **transformació de la ciutat** perquè sigui apropiada per viure-hi la infància i l'adolescència.

Som un pont entre el **coneixement** i la **política pública** per millorar les vides de les nenes, nens, nois i noies, aportant perspectiva de drets, comptant amb els seus punts de vista propis i buscant millores concretes en les polítiques locals.

Som un consorci adscrit a l'**Ajuntament de Barcelona** i integrat també per la Diputació de Barcelona, la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, i treballem en l'àmbit de **Barcelona ciutat, àrea metropolitana i província**.

Què fem?

1. Contribuïm a millorar les polítiques locals per fer avançar els drets de la infància i l'adolescència

Impulsem i aportem perspectiva d'infància i coneixement en espais de treball de l'administració local per tal de millorar polítiques locals i acompanyar canvis concrets en les vides dels infants i adolescents.

2. Generem coneixement vinculat a l'agenda pública

Investiguem sobre les vides d'infants i adolescents i les polítiques locals que els afecten, realitzant diagnòstics, avaluacions i propostes; per aportar evidències a partir d'experiències concretes i de prospectiva.

3. Enriquim el debat social compartint coneixement

Nodrim els debats socials actuals aportant enfocament de drets de la infància, compartint dades, relats, anàlisis i coneixements, tant propis com generats per altres institucions.

Índex

1. Presentació	6
2. Objectius i enfocament	8
3. Metodologia	9
4. L'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat: diagnosi, reptes i orientacions	11
- Principals reptes de ciutat	15
- Orientacions de política pública	15
- Experiències rellevants	16
4.1. Educació i criança de la primera infància	18
- Principals reptes de ciutat	25
- Orientacions de política pública	25
- Experiències rellevants	26
4.2. Des de P3 fins a l'ESO	28
- Principals reptes de ciutat	38
- Orientacions de política pública	38
- Experiències rellevants	39
4.3. Batxillerat, formació professional i segones oportunitats	42
- Principals reptes de ciutat	48
- Orientacions de política pública	49
- Experiències rellevants	50
4.4. Lleure educatiu en l'àmbit escolar	51
- Principals reptes de ciutat	58
- Orientacions de política pública	59
- Experiències rellevants	59
5. Conclusions	63

1. Presentació

Què ofereix la ciutat per a l'educació, en un sentit ampli, als 240.000 infants i adolescents que hi viuen? Quines tendències podem observar en l'educació, pel que fa als darrers 10 anys, des de la primera infància, passant per l'escola, els instituts i segones oportunitats, fins al lleure educatiu especialment en l'àmbit escolar? Les oportunitats educatives, es distribueixen equitativament entre els 10 districtes de la ciutat?

Aquest informe presenta, per primera vegada i en un sentit ampli, una **anàlisi de la situació de l'educació de la infància i l'adolescència a Barcelona, amb la finalitat de contribuir a millorar la política educativa municipal i nodrir el debat social sobre educació**. Es tracta del primer informe d'una sèrie anual que s'anirà ampliant i complementant periòdicament amb el seguiment i l'anàlisi dels principals indicadors i l'avaluació dels temes educatius de la ciutat.

El document aporta una **diagnosi** sobre diferents àmbits educatius - des de la primera infància, passant per l'escola i l'institut, fins al lleure educatiu-, centrada sobretot en l'àmbit escolar i elaborada a partir de la combinació de metodologies quantitatives (recopilació i tractament de dades educatives) i qualitatives (realització de cinc grups focals amb la participació d'unes cinquanta persones de la comunitat educativa i expertes en temes educatius).

L'informe identifica els principals **reptes** de ciutat (17) i proposa 16 **línies d'orientació de política pública** adreçades a situar l'educació com una prioritat de Barcelona, pel seu paper com a política redistributiva i estratègia fonamental en la millora de l'equitat i del benestar dels infants i adolescents. També descriu algunes **experiències educatives rellevants** de la ciutat, que han tractat d'abordar i resoldre diferents reptes educatius i que, analitzades en profunditat, poden servir com a inspiració per a altres iniciatives, tant municipals com comunitàries.

Finalment, s'hi perfilen **línies necessàries per aprofundir en la diagnosi** en properes edicions de l'informe, entre les quals hi ha la continuació de la sèrie temporal iniciada, l'impuls de nous projectes de recerca focalitzats en temes concrets, l'avaluació de programes municipals o la identificació i anàlisi d'experiències educatives d'iniciativa ciutadana que poden funcionar com a palanques de canvi educatiu.

Des de l'Institut Infància i Adolescència desitgem que aquest primer informe **contribueixi a situar l'educació com una prioritat de ciutat** des del reconeixement de la seva rellevància com a política redistributiva i estratègia fonamental en la millora de l'equitat i del benestar dels infants i adolescents i, alhora, com una aposta perquè el conjunt de la ciutadania de Barcelona visqui millor. També esperem que **permeti nodrir el debat social sobre l'educació**, posant a l'abast de la comunitat educativa i de la ciutadania de Barcelona les principals conclusions sobre l'estat de l'educació dels infants i adolescents a la ciutat.

Agraïments:

Des de l'Institut Infància i Adolescència volem agrair molt sincerament la seva contribució a les persones i institucions que han fet possible aquest informe:

- **Al Consorci d'Educació de Barcelona** per la seva col·laboració i provisió de dades en l'elaboració de l'informe.
- A les persones membres del **Comitè assessor de l'informe**: Bernat Albaigés, Miquel Àngel Alegre, Xavier Bonal, Miquel Martínez i Aina Tarabini.
- A les **49 persones que van participar en els grups focals** per a l'elaboració de l'informe: Jaume Aguilar, Anna Alario, Bernat Albaigés, Miquel Àngel Alegre, Carles Barba, Neus Bastida, Anna Blanco, Jaume Blasco, Xavier Bonal, Enric Canet, Pilar Casals, Alba Castejón, Teresa Ciurana, Jordi Collet, Anna Comas, Judit Cucala, Eulàlia Esclapés, Berta Espona, Blanca Fariña, Quim Framis, Pilar Gargallo, Begoña Gasch, Maika Gimenez, Iris Gonzalez, Eva Jansà, Pilar Lleonart, Irene Lop, Merche Lorenzo, Neus Lorenzo, Casimir Macià, Víctor Martínez, Xavier Martínez-Celorrio, Boris Mir, Assumpció Moreno, Mònica Nadal, Sara Pascual, Jordi Plana, Enric Prata, Judith Pruna, Anna Punyet, Albert Riera, Montserrat Ros, Oriol Rovira, Rafa Ruiz de Gauna, Clara Salido, Sebastià Sarasa, Lluís Vilà, Dolors Vique, Àngels Zamora.

2. Objectius i enfocament

La finalitat d'aquest projecte és **analitzar a través de diversos informes periòdics la situació de l'educació de la infància i l'adolescència a Barcelona en un sentit ampli: des de la primera infància, passant per l'escola i l'institut, fins al lleure educatiu.**

En concret, es tracta **d'identificar progressivament, en diferents treballs, què ofereix la ciutat a l'hora de generar oportunitats educatives per als infants i adolescents** que hi viuen, a fi que puguin exercir el seu dret a l'educació i al seu màxim desenvolupament en igualtat d'oportunitats. Per aconseguir-ho, partim de la perspectiva següent:

- Analitzem les oportunitats educatives que ofereix la ciutat al llarg i ample de la vida quotidiana de la infància i l'adolescència.
- Focalitzem l'anàlisi en els infants i adolescents d'entre 0 i 17 anys; per tant, des de la criança de la petita infància fins a les segones oportunitats.
- Considerem l'educació en la vida quotidiana als centres educatius, però també en diferents àmbits: lleure, família, comunitat i barri.
- Tenim en compte l'educació durant tot l'any; és a dir, durant el curs escolar i durant les vacances.

En aquest primer informe, l'anàlisi es concentra en les oportunitats educatives vinculades a l'escolarització, incloent la primera infància, els estudis obligatoris i postobligatoris i el lleure més vinculat a l'àmbit escolar. **En posteriors edicions s'aprofundirà en aquests aspectes i s'ampliarà la mirada cap a altres àmbits per anar complementant les diverses dimensions de l'educació a la ciutat.**

Aquesta diagnosi es duu a terme al llarg de l'informe a partir de **quatre eixos d'anàlisi**:

- **L'evolució temporal** de les dades en els darrers 10 anys; és a dir, iniciant la sèrie l'any 2006 i caracteritzant la situació actual a partir de les darreres dades disponibles.
- La **desagregació territorial** als 10 districtes per analitzar les disparitats entre territoris que les mitjanes de ciutat amaguen.
- L'anàlisi de les variables de **gènere i d'origens** dels infants i adolescents en els diversos indicadors disponibles.
- La **comparativa de Barcelona amb Catalunya, Espanya i la Unió Europea**, sobretot pel que fa als indicadors inclosos en els objectius Europa 2020.

3. Metodologia

Per a l'elaboració de l'informe s'han emprat de manera combinada **metodologies d'investigació quantitatives i qualitatives**.

1. Metodologia quantitativa:

La metodologia quantitativa ha servit per elaborar la diagnosi de la situació a partir de les darreres dades estadístiques consolidades disponibles, corresponents al curs 2015-2016, provinents de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB), del Consorci d'Educació de Barcelona (CEB) i de la Fundació BCN Formació Professional, així com d'altres fonts estadístiques relacionades amb l'educació i les condicions de vida dels infants i adolescents a la ciutat. Aquestes dades ens han permès construir una sèrie d'indicadors que mostren la situació i evolució de l'educació a la ciutat als darrers 10 anys, com ara indicadors de context, d'escolarització, de resultats educatius, de lleure educatiu, de recursos educatius, de serveis i equipaments educatius, i de comunitat.

Alguns temes s'han pogut analitzar amb més profunditat que d'altres, segons la disponibilitat de dades. El lleure educatiu és el que ha comportat més dificultats a l'hora de fer una diagnosi àmplia, ja que la informació disponible sobre aquest àmbit és escassa i està molt fragmentada entre lleure de base associativa d'esplais i caus, lleure socioeducatiu, i lleure ofert per entitats, institucions i equipaments públics de la ciutat. En tot cas, s'ha optat per reservar aquest i altres temes, com ara la inversió pública en educació a la ciutat, per a informes posteriors, atès que mereixen una anàlisi específica.

2. Metodologies qualitatives:

En primer lloc, mitjançant la realització de cinc **grups focals**, integrats per una cinquantena de persones - informants clau de la comunitat educativa i expertes en educació -, que han permès identificar, tant la situació de la ciutat, com els reptes educatius. Mitjançant l'ús de la metodologia DAFO, els participants d'aquests grups focals han assenyalat les debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats de l'educació a la ciutat. Aquests grups també han servit per identificar els reptes i generar unes primeres propostes d'actuació en matèria de polítiques educatives locals.

Per a la realització d'aquest informe s'han seleccionat, d'entre els diferents temes identificats com a importants en la discussió grupal, els que es poden abordar des de la política educativa local, i s'han descartat els que no es podien analitzar per manca de dades (per exemple, la transició entre les etapes escolars primària-secundària i obligatòria-postobligatòria), o que, tot i ser molt rellevants, quedaven fora del focus d'aquest informe però es podrien abordar en properes edicions. És el cas, per exemple, dels aspectes pedagògics, curriculars, organitzatius o d'innovació dels centres educatius, així com l'àmbit de l'espai educatiu familiar (temps i activitats en família, relacions de la família amb els centres educatius, serveis d'acompanyament a les famílies, etc.).

En segon lloc, també s'ha fet servir la metodologia qualitativa en la **selecció i descripció d'algunes experiències rellevants** que ja s'estan duent a terme a la ciutat i que il·lustren les propostes d'actuació, atès que aquestes pràctiques es poden fer extensibles a altres llocs o potenciar mitjançant les polítiques municipals.

A banda de l'ús d'aquests instruments metodològics, el projecte també s'ha enriquit amb el **Comitè Assessor**, format per persones expertes en l'àmbit educatiu que han fet aportacions al projecte al llarg de tot el procés.

Mitjançant la combinació d'aquests elements hem generat quatre productes:

- a. Una **base de dades** que per primera vegada sistematitza les dades educatives de la ciutat, amb el seguiment de l'evolució des del 2006 per a aquelles dades disponibles, i que anirem completant i ampliant en les properes edicions de l'informe.
- b. Un **document de base qualitatiu** que recull les aportacions fetes en els grups focals.
- c. Un **document de base quantitatiu** que aporta evidències sobre diversos aspectes educatius de la ciutat basant-se en bibliografia de referència, el tractament de les dades quantitatives, les propostes recollides en els grups focals i la il·lustració d'experiències rellevants a la ciutat.
- d. **L'informe *Oportunitats educatives a Barcelona 2016***, que és aquest document, en el qual es fa una diagnosi global de la situació de l'educació dels infants i adolescents a la ciutat, s'identifiquen els **reptes** principals, es proposen algunes **orientacions de política pública** i s'apunten possibles **línies per avançar en el coneixement** sobre aquest tema.

4. L'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat: diagnòsi, reptes i orientacions

El dret a l'educació dels infants i adolescents està àmpliament reconegut en diversos marcs jurídics, els quals comprenen des de la Convenció sobre els Drets de l'Infant de les Nacions Unides (1989), fins a la Constitució Espanyola (1978), la Llei d'educació de Catalunya (2009) (LEC) i la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (2010). Es tracta, a més, d'uns **marcs que reconeixen la importància de les oportunitats educatives abans i després de l'escolarització obligatòria, incloent-hi el lleure educatiu**. En concret, la Llei d'educació de Catalunya afirma que l'administració té, entre d'altres, l'obligació «de compensar les possibles desigualtats d'origen social a l'interior del sistema educatiu i d'abordar amb garanties d'èxit la integració escolar de tots els alumnes». Alhora, aquesta llei reconeix la importància de l'educació de la primera infància i del lleure educatiu, així com la necessitat que les institucions públiques se'n responsabilitzin.

Tot i l'existència d'aquest dret i de l'obligació de l'administració pública de vetllar pel seu compliment, encara existeixen iniquitats educatives i un grau d'intervenció pública desigual a l'hora de garantir el desenvolupament ple de la infància i l'adolescència en aquest àmbit.

Sabem que les oportunitats i trajectòries educatives dels infants i adolescents estan condicionades pel seu entorn familiar, social i territorial. En aquest sentit, aquesta recerca mostra que **Barcelona és una ciutat plena d'oportunitats educatives, però que, tant des d'un punt de vista social com territorial, estan distribuïdes d'una manera desigual**. Les condicions socioeconòmiques actuals, no només no són favorables a la generació d'oportunitats educatives per a tothom, sinó que, a més a més, la crisi econòmica reforça i intensifica les desigualtats de partida.

Tanmateix, del treball en el marc del projecte amb els grups focals se'n desprèn una idea central i àmpliament compartida: vivim una etapa de canvi en l'àmbit educatiu, la qual està protagonitzada per l'emergència de la innovació educativa i ha generat **grans expectatives i il·lusions de millora col·lectiva i de superació dels problemes**. La diagnòsi grupal conclou que, si bé es detecten debilitats, també s'albiren oportunitats de millora: **el context de canvi educatiu converteix aquest moment en una etapa estratègica per abordar les necessitats educatives de la ciutat**, situació que Barcelona té capacitat per gestionar gràcies a les àmplies competències educatives de què disposa.

Els nois i noies viuen en entorns familiars, socials i econòmics diferents que condicionen les seves oportunitats educatives

L'any 2015 vivien a Barcelona 239.628 nois i noies de 0 a 17 anys; és a dir, el 14,9 % de la població de la ciutat. Aquesta xifra ha anat augmentant progressivament al llarg de la darrera dècada, si bé es preveu que en els propers anys s'anirà reduint el nombre d'infants menors d'11 anys fins al 2026.

Taula 4.1. Evolució de la població 0-17 anys, per districte de residència. Any = 2006, 2009, 2012 i 2015

	2006	2009	2012	2015
Ciutat Vella	12.579	12.485	13.080	12.677
L'Eixample	34.420	33.948	34.184	34.384
Sants-Montjuïc	24.926	24.888	25.592	25.251
Les Corts	11.882	11.527	11.761	11.978
Sarrià-Sant Gervasi	25.453	26.202	26.999	27.845
Gràcia	15.743	16.059	16.297	16.713
Horta-Guinardó	23.563	24.136	24.403	24.503
Nou Barris	23.346	24.584	25.354	25.694
Sant Andreu	20.784	21.674	22.615	23.238
Sant Martí	33.132	34.480	36.216	37.345
BARCELONA	225.828	229.983	236.501	239.628

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

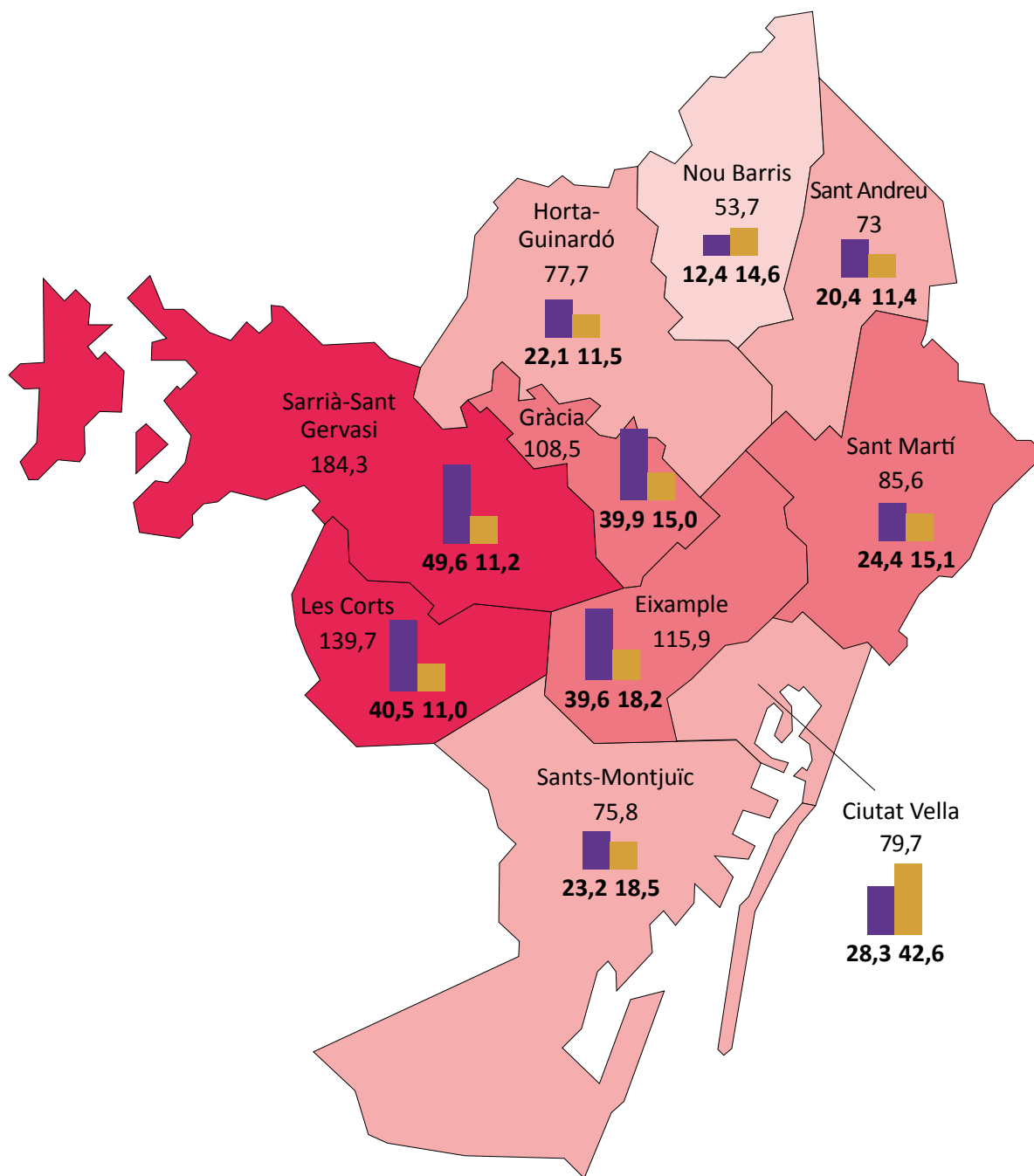
Els infants i nois i noies de Barcelona creixen en contextos familiars i socials diferents segons la zona de la ciutat on viuen, i aquests contextos són determinants per a les seves oportunitats educatives. De fet, les dades mostren l'existència d'una certa polarització social a diversos districtes de Barcelona: alguns concentren una població més benestant, mentre que d'altres tenen una població amb uns indicadors de risc de vulnerabilitat social més elevats.

Així, en un extrem s'ubiquen Ciutat Vella i Nou Barris. Ciutat Vella concentra població amb un nivell instructiu baix, una presència de població estrangera elevada i un nivell de renda familiar disponible per sota de la mitjana de la ciutat. Nou Barris és el districte amb la renda familiar disponible més baixa i amb el percentatge de població amb estudis universitaris més baix. A l'altre extrem se situen els districtes amb més població universitària i amb la renda familiar disponible més elevada: l'Eixample, les Corts, Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia. Els quatre districtes restants - Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó, Sant Andreu i Sant Martí - ocupen posicions intermèdies, si bé cal tenir present que les dades de districte amaguen realitats molt diferenciades dins dels territoris mateixos, en especial en el cas de Sant Martí, que acull simultàniament alguns dels barris més rics i més pobres de la ciutat.

En definitiva, els contextos familiars dels infants i adolescents de Barcelona presenten diferents nivells de capital instructiu i de renda, els quals condicionen l'accés i la tria educativa, així com una diversitat social més o menys acusada, fet que, tal com veurem, està lligat estretament a diferents fenòmens, com ara la segregació escolar.

Mapa 4.1. Renda Familiar Disponible (RFD), percentatge de població major de 16 anys amb estudis superiors i percentatge de població estrangera, segons districte de residència. Any = 2014 i 2015

Renda Familiar Disponible 2014
(Barcelona = 100)

- 53 - 60
- 60 - 80
- 80 - 120
- 120 - 185
- % Població amb estudis superiors 2015 (Barcelona = 29,4 %)
- % Població estrangera 2015 (Barcelona = 16,4 %)

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona. Població any = gener de 2015.

PRINCIPALS REPTES DE CIUTAT

- 1. Corregir les desigualtats de partida:** El principal repte que es desprèn del mapa socioeconòmic de la ciutat és la necessitat de posar en marxa estratègies efectives per corregir les desigualtats socials de partida dels infants i adolescents com un primer pas imprescindible per avançar cap a una igualtat d'oportunitats educatives amb independència de l'estatus social d'origen.
- 2. Incrementar les oportunitats educatives amb estratègies focalitzades:** La intervenció pública ha de perseguir un increment de les oportunitats educatives i la garantia del dret a l'educació en un sentit ampli, amb un enfocament universal per a tots els infants i adolescents de la ciutat i, alhora, amb estratègies focalitzades en les diferents necessitats de cada territori i de cada perfil d'infant i de les seves circumstàncies específiques (infants amb necessitats educatives específiques, amb mesures de protecció o tutelats, hospitalitzats...).

ORIENTACIONS DE POLÍTICA PÚBLICA

- A.** Reforç de les polítiques i actuacions per combatre la pobresa i les desigualtats socials que incorporen perspectiva d'infància i prioritzen les famílies amb infants i adolescents perquè afavoreixen les seves condicions d'educabilitat.
- B.** Realització de diagnòstics compartides i participades per conèixer les necessitats específiques de cada barri, dels infants i de les seves famílies per proposar actuacions adequades a cada realitat.

En aquesta línia, es poden destacar experiències com la del Pla Comunitari de Roquetes, en el marc del qual es promouen accions per generar més i millors oportunitats educatives al barri a partir d'una detecció participada de necessitats socioeducatives dels infants i adolescents.

On

Roquetes

Població

Nois i noies de 0-16 anys

Objectiu

Promoure l'educació en un sentit ampli, detectant problemes i oportunitats: educació, família, lleure i cultura.

Descripció

Diverses accions han estat encetades pel Pla Comunitari de Roquetes en l'àmbit educatiu. S'ha creat una Taula d'educació, on administració, serveis i entitats analitzen les necessitats del barri i reflexionen conjuntament per trobar-hi respostes. El resultat són diverses línies d'actuació:

1. Promoció de l'èxit escolar: centralització i anàlisi de les respostes del territori a les necessitats educatives i de reforç escolar amb implicació de diverses entitats (Shere Rom, Unió Romaní, Save the Children, Adeco).
2. Educació fora de l'horari escolar: es treballa el lleure i els casals d'estiu per tal d'ampliar l'oferta i la cobertura, i es busca centralitzar l'oferta de lleure en el territori per donar resposta a les necessitats detectades.
3. Petita infància: acompanyar les iniciatives i experiències en aquest àmbit.
4. Alternatives educatives temporals per a alumnes en risc d'expulsió: concretar, en col·laboració amb entitats del territori, itineraris que acompanyin l'alumnat expulsat per tal de facilitar la seva reincorporació als estudis.
5. Seguiment de les propostes realitzades pel grup motor de població gitana sobre aspectes educatius.

A més a més, s'ha creat una taula específica per a la franja 12-15 anys (Taula Franja) per tal de treballar millor les necessitats en matèria de joves. Algunes de les iniciatives d'aquesta taula són:

1. Promoure la implicació del territori en la creació d'alternatives educatives i de lleure per als joves.
2. Crear un programa de lleure per al mes de juliol.
3. Coordinació dels recursos del barri i vinculació entre recursos i joves.
4. Reforç escolar: acompanyament i motivació pels estudis.
5. Espai de reflexió i treball sobre educació emocional.

PER APROFUNDIR EN LA DIAGNOSI

- Recopilar i tractar les dades educatives de la població 0-17 per als 40 grans barris que s'han predefinit com a territoris per al seguiment estadístic de ciutat. Cal apostar per una desagregació sistemàtica a escala de districte i de barri, així com també segons gènere, origen i necessitats educatives específiques de les dades educatives disponibles, per dissenyar polítiques més adequades a la realitat de cada territori.
- Recopilar i tractar dades d'inversió pública en recursos educatius 0-17 a escala de ciutat i de districtes en una sèrie temporal que permeti conèixer com i quant s'inverteix, i si aquesta inversió prioritza necessitats socials i educatives.

4.1. EDUCACIÓ I CRIANÇA DE LA PRIMERA INFÀNCIA

Els entorns educatius estimulants durant la primera infància condicionen el desenvolupament present i futur dels nens i nenes i les seves trajectòries educatives i vitals. Diverses recerques posen de manifest que aquests beneficis socials es produeixen especialment en el cas dels infants que creixen en llars més desfavorides. Per tant, una escola bressol guiada per principis d'equitat constitueix una estratègia per lluitar contra la pobresa i les desigualtats socials. D'altra banda, també té un important valor social, perquè afavoreix la conciliació i l'equitat de gènere.

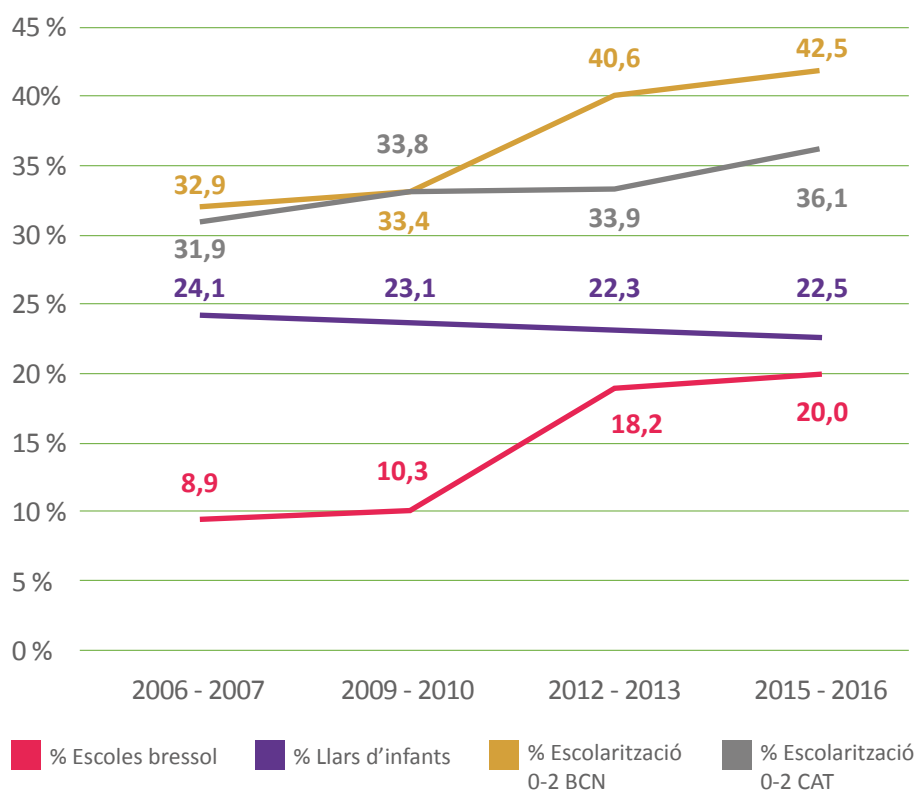
El nombre de nadons i infants de Barcelona que van a escoles bressol municipals i a llars d'infants privades ha anat creixent i és superior al del conjunt de Catalunya

Si bé no hi ha un marc normatiu que delimiti quina ha de ser la taxa d'escolarització de la petita infància, l'any 2002 el Consell d'Europa va establir l'objectiu de proveir de serveis d'educació i atenció a la primera infància com a mínim al 33 % dels infants menors de 3 anys de cara al 2010. Barcelona ja fa temps que ha assolit i superat aquesta meta, atès que se situa en el 42,5 % (17.331 infants menors de 2 anys escolaritzats en la primera etapa d'educació infantil), sis punts per sobre del conjunt de Catalunya (36,1 %).

De fet, la taxa d'escolarització en el primer cicle d'educació infantil ha anat creixent (l'any 2006 era del 32,9 %). Aquest augment ha estat assumit majoritàriament per les escoles bressol municipals, que entre el 2006 i el 2016 han passat d'atendre el 8,9 % dels infants al 20 % (8.164 nens i nenes), actualment a 98 escoles bressol municipals en una única xarxa de gestió directa. L'altre 22,5 % (9.167 infants) el cobreixen les 205 llars d'infants privades (en aquesta etapa no hi ha centres concertats).

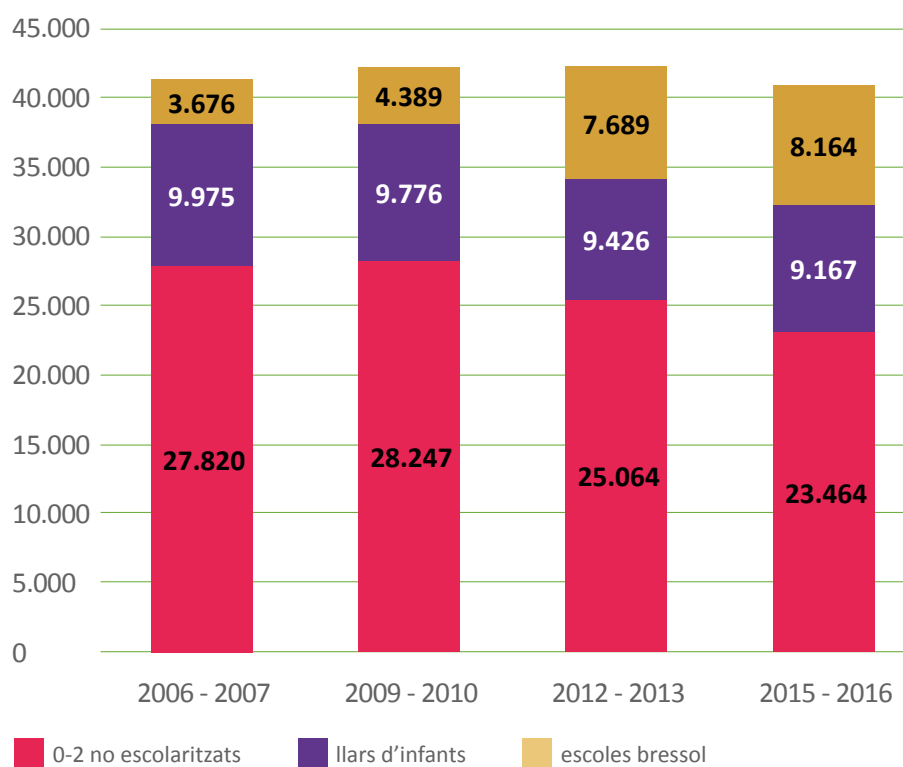

Gràfic 4.1. Evolució de l'escolarització en el primer cicle d'educació infantil, segons titularitat. Any = 2006-2007, 2009-2010, 2012-2013 i 2015-2016

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament i de l'IDESCAT

Gràfic 4.2. Evolució de la població 0-2 anys i d'infants matriculats en el primer cicle d'educació infantil, segons titularitat. Any = 2006-2007, 2009-2010, 2012-2013 i 2015-2016

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament i de l'IDESCAT

Tant la demanda com l'oferta de places d'escoles bressol i llars d'infants tenen forts desequilibris territorials

La matriculació en escoles bressol i llars d'infants divergeix de manera notable entre els districtes de la ciutat. Ciutat Vella és el districte amb la taxa d'escolarització d'infants de 0 a 2 anys més baixa (26,7 %). També és considerablement inferior a la del conjunt de la ciutat a Nou Barris (37,4 %) i a Horta-Guinardó (35,5 %). A l'altre extrem, a Sarrià-Sant Gervasi i a les Corts, al voltant del 58 % dels infants són escolaritzats abans dels 3 anys.

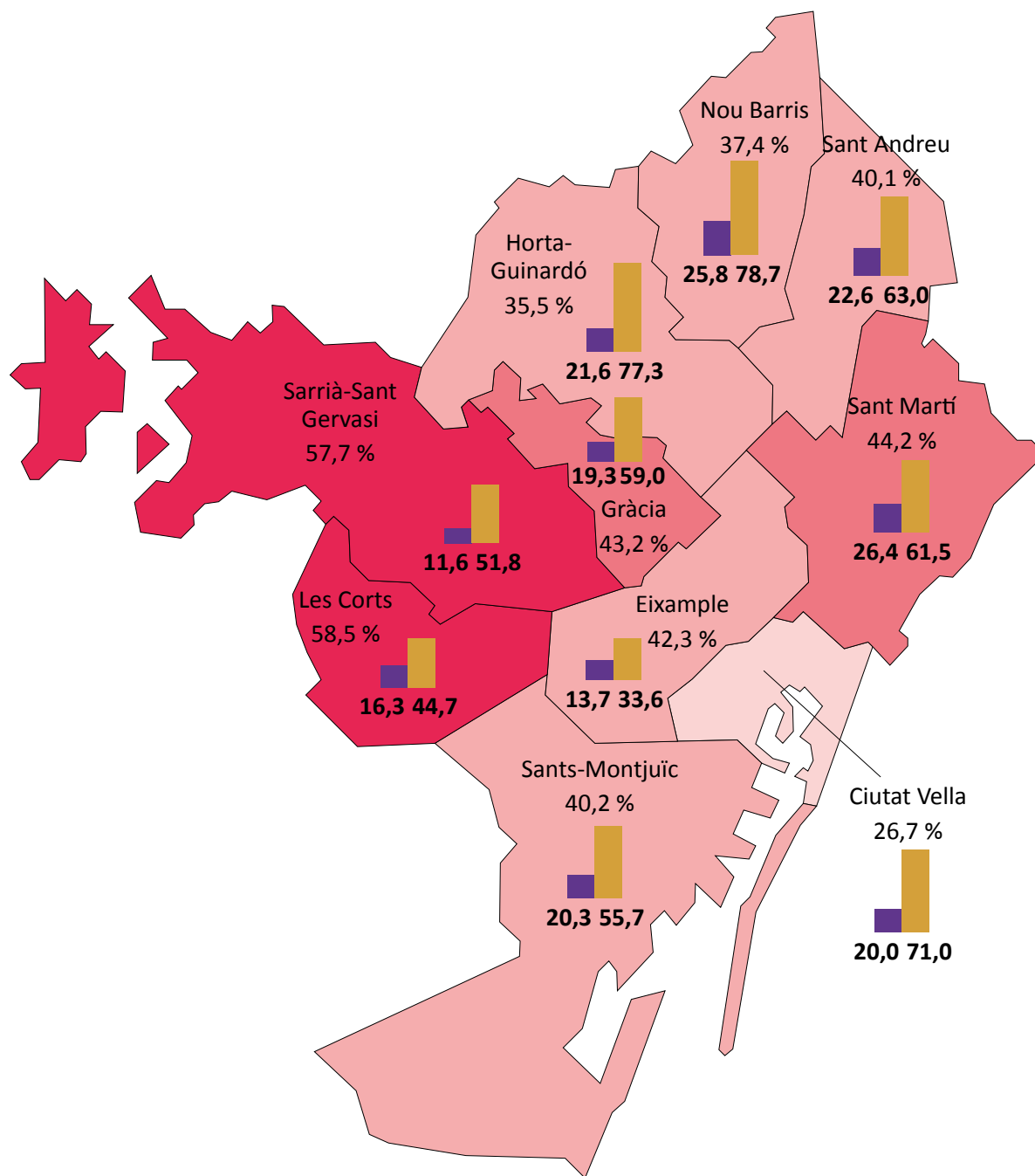
Fixant-se en la cobertura de les escoles bressol públiques, que és del 20 % per al conjunt de la ciutat, s'observa que també varia segons el districte: Sarrià-Sant Gervasi (11,6 %) i l'Eixample (13,7 %) són els territoris amb menys places públiques per a residents menors de 3 anys. En canvi, a Nou Barris i a Sant Martí, la cobertura pública se situa al voltant del 26 %.

La cobertura de la demanda d'escoles bressol ha augmentat, però quatre de cada 10 sol·licituds no obtenen plaça

Malgrat l'increment sostingut de places i de cobertura a les escoles bressol, durant el curs 2015-2016, el 59,2 % de les demandes de matriculació han estat ateses; és a dir, quatre de cada 10 infants que han sol·licitat una plaça no l'han obtinguda.

Els districtes on més s'ha aconseguit cobrir la demanda de places a les escoles bressol són els de Ciutat Vella, Horta-Guinardó i Nou Barris. Això vol dir que els districtes on hi ha taxes d'escolarització més baixes són els que, alhora, les places públiques cobreixen amb major mesura la demanda. En canvi, els districtes amb taxes d'escolarització més elevades són els que tenen més dificultats per aconseguir que la cobertura pública arribi a tothom qui ho sol·licita.

Mapa 4.2. Oferta de places públiques respecte el total de població 0-2 i demanda atesa, per districte. Any = 2015-2016

% Escolarització d'infants 0-2
(Barcelona = 42,5 %)

- 26,7 % - 34,6 %
 % Cobertura pública en població 0-2 (Barcelona = 20 %)
- 34,6 % - 42,6 %
 % Demanda pública atesa (Barcelona = 59,2 %)
- 42,6 % - 50,5 %
- 50,5 % - 58,5 %

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament i del Consorci d'Educació de Barcelona.

L'educació infantil de primer cicle és un recurs escàs i socialment valuós per afavorir l'equitat, però no arriba suficientment als infants d'entorns més desfavorits

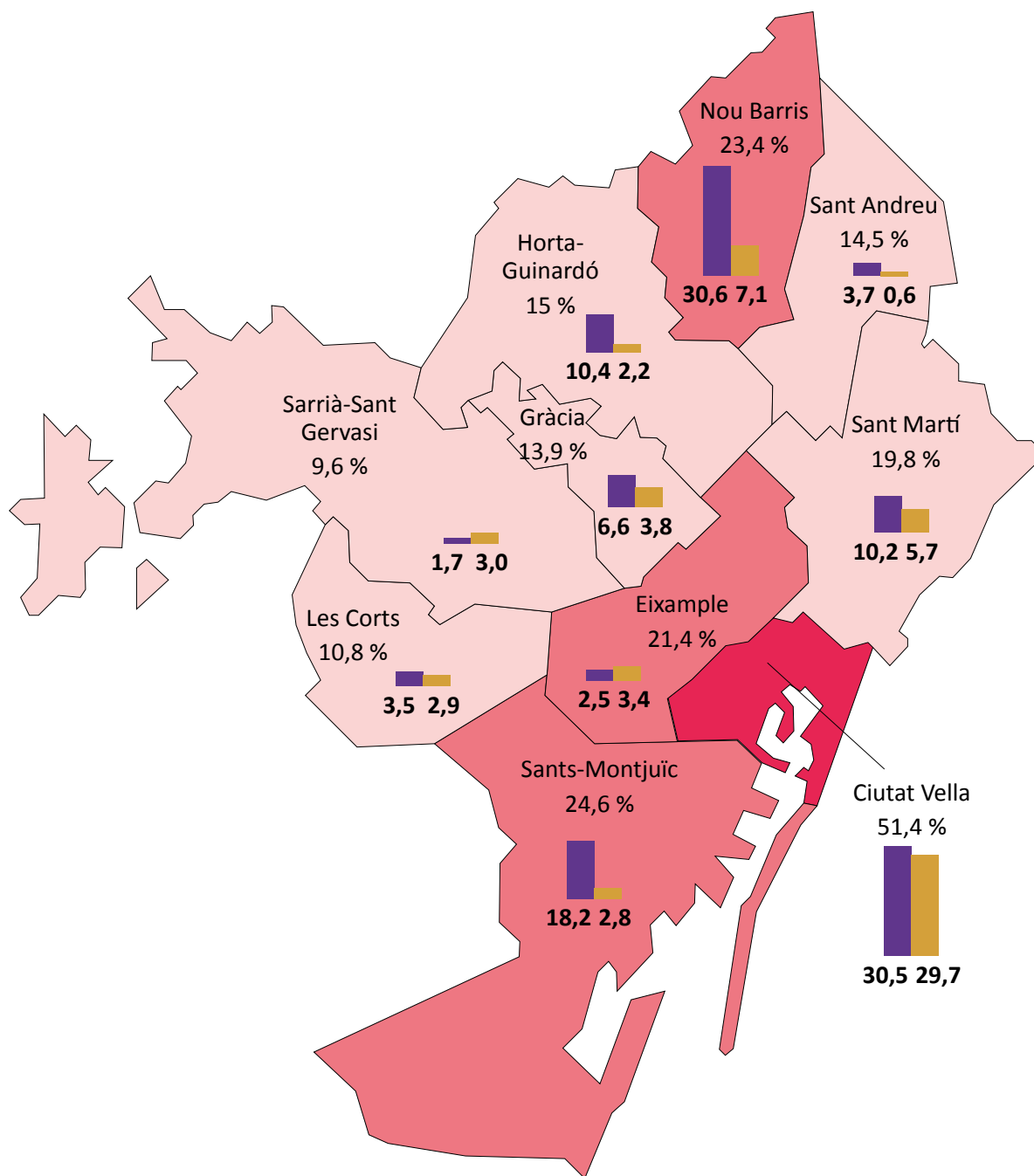
Els districtes amb un perfil socioeconòmic més baix són els que presenten menors taxes d'escolarització entre els 0 i els 2 anys, tot i que els infants dels entorns més desfavorits són els que, precisament, se'n podrien beneficiar més. Els criteris d'accés i els preus es consideren les principals barreres d'accés a les escoles bressol municipals. No obstant això, l'actuació pública s'ha esforçat per augmentar la participació dels sectors més desfavorits en l'educació infantil de primer cicle, principalment a través de les polítiques de bonificació social incrementant el nombre d'infants amb bonificació que atenen, que el curs 2015-2016 han arribat als 2.766.

Amb tot, a les escoles bressol i llars d'infants es detecta una infrarepresentació d'infants amb major vulnerabilitat social, situació especialment rellevant entre la població estrangera¹: el percentatge d'infants estrangers a les escoles bressol i llars d'infants (7,9 %) és molt inferior al percentatge de població estrangera de 0 a 2 anys (19,9 %).

¹ El Departament d'Ensenyament defineix com a persones estrangeres les que no tenen nacionalitat espanyola.

Mapa 4.3. Percentatge de matriculats estrangers 0-2 respecte a la població 0-2 estrangera, per districtes. Any = 2015-2016

% Població estrangera 0-2
(Barcelona = 19,9 %)

- 9,6 % - 23,5 %
- 23,5 % - 37,5 %
- 37,5 % - 51,4 %
- % Matriculats estrangers en les escoles bressol públiques (Barcelona = 12,5 %)
- % Matriculats estrangers en les llars d'infants privades (Barcelona = 3,9 %)

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

Més de la meitat dels infants fins als 3 anys no van a l'escola bressol o llar d'infants, alhora que emergeixen noves iniciatives de criança a la ciutat

Més de la meitat dels infants fins als 3 anys (57,5 %) no van a l'escola bressol o llar d'infants, bé perquè no poden o perquè no volen. Això significa que no es disposa de dades recopilades suficients per conèixer els entorns educatius d'aquests 23.464 infants d'entre 0 i 2 anys, ni sobre quins serveis o suports d'aquest tipus utilitzen i/o els caldrien. Malgrat que en aquesta etapa vital totes les famílies necessiten suports per a l'educació i la criança, la diversificació i articulació de serveis i suports educatius per a la primera infància són escasses, com també ho són les alternatives per a aquesta meitat de barcelonins menors de 3 anys que no assisteixen al primer cicle d'educació infantil.

En paral·lel a l'increment d'escoles bressol, l'Ajuntament ha promogut els espais familiars municipals; actualment n'hi ha 8 per a tota la ciutat. Aquest servei ofereix als infants un espai educatiu estable durant dos dies a la setmana, amb un adult de referència i l'orientació de professionals de l'educació. Amb tot, continua sent un nombre insuficient per cobrir les possibles necessitats potencials.

Com a mostra d'aquesta necessitat existent, a la ciutat han emergit i s'han consolidat diverses iniciatives de criança, com ara grups i espais de criança compartida, mainaderes a casa o ludoteques. Es tracta de dispositius que en altres països europeus estan articulats i reglats en el marc de l'oferta pública i/o privada per educar i atendre la primera infància. Segons dades de l'IMEB, el 2015 es van identificar 73 dispositius de criança i educació diferents de les escoles bressol i llars d'infants. Aquestes experiències educatives i de criança d'iniciativa social i/o comunitària es concentren especialment en el districte de Gràcia (27 %), mentre que a Nou Barris no n'hi ha cap d'identificada. En qualsevol cas, aquesta realitat posa de manifest la importància que aquest tipus d'iniciatives estan adquirint a Barcelona i la necessitat de plantejar la resposta de l'administració.

PRINCIPALS REPTES DE CIUTAT

- 3. Incrementar l'oferta pública per a la primera infància:** L'oferta pública no respon suficientment a les necessitats de les famílies en aquesta etapa tan important pels seus beneficis educatius i socials. Malgrat que la cobertura ha anat creixent i actualment dos de cada 10 infants de la ciutat van a escola bressol, només hi accedeixen sis de cada 10 dels qui ho sol·liciten.
- 4. Aplicar criteris d'equitat en l'accés a l'escola bressol:** L'accés a les places públiques de bressol, com a recurs socialment valuós i desitjat i alhora escàs, no està suficientment orientat amb criteris d'equitat per assegurar que es prioritza aquells a qui més beneficiaria. Tot i que prop d'un de cada tres infants té alguna bonificació, el preu públic inicial segueix sent una barrera d'accés per a famílies que no ho sol·liciten perquè no en poden sufragar el cost.
- 5. Conèixer la situació educativa dels infants 0-3 no escolaritzats:** Més de la meitat dels infants de Barcelona no van a l'escola bressol municipal ni a la llar d'infants i no es coneix suficientment en quins entorns educatius es desenvolupen, quines necessitats tenen les famílies per a la seva educació i criança i, sobretot, amb quins suports compten les famílies per l'acompanyament educatiu dels nadons i infants en aquesta etapa clau.
- 6. Plantejar una política municipal de primera infància:** La necessitat de plantejar una política municipal que concebi l'educació i la criança de la primera infància com un afer públic. Aquesta política municipal hauria d'assegurar entorns i oportunitats educatives per als més de 40.000 nadons i infants menors de 3 anys de la ciutat i suports a les seves famílies com a principals responsables de la seva educació.

ORIENTACIONS DE POLÍTICA PÚBLICA

- C.** Ampliació de les places d'escola bressol i espais familiars municipals compensant els actuals desequilibris territorials a partir del doble criteri de cobertura de la demanda no atesa i també d'allà on hi ha més necessitat social.
- D.** Orientar el servei públic d'escola bressol cap a l'equitat educativa, implementant diverses línies d'actuació que estimulin l'accés dels infants d'entorns més desfavorits i, posteriorment, avaluar-ne l'impacte:
 - D.1.** Conèixer el perfil de les famílies que sol·liciten plaça a les escoles bressol, així com el d'aquelles que finalment l'aconsegueixen.
 - D.2.** Revisar el sistema de preus públics i instaurar la tarifació social per facilitar que el preu públic inicial no esdevingui una barrera d'accés.
 - D.3.** Revisar els actuals criteris d'admissió a les escoles bressol per tal que s'orientin a afavorir l'equitat (malalties digestives, germans matriculats malgrat que cursaran P3...).

- D.4.** Fomentar la demanda d'escola bressol o d'espais familiars municipals de proximitat entre les famílies d'estatus socioeconòmic baix, mitjançant programes d'informació i incentiu de la demanda.
- E.** Actualització i enfortiment de l'actual política municipal d'escoles bressol cap a un model de primera infància més integral i amb una oferta més diversificada, flexible i adaptada a les diferents necessitats dels nadons i infants i les seves famílies, tenint en consideració els desequilibris territorials.
- F.** Valoració de les possibilitats de suport municipal a les iniciatives socials i/o comunitàries d'educació i criança, establint condicions i tipus de suports (reconeixement, regulació, cessió d'espais, etc.) amb criteris de qualitat i d'equitat.

Un exemple d'aquest replantejament és l'Espai Familiar Cadí Raval, integrat en la mateixa escola bressol i que ofereix acompanyament a les famílies del barri

On

Escola Bressol Municipal Cadí

Població

Infants 0-3 i famílies

Objectiu

Facilitar les relacions entre els infants, entre els adults, i entre els adults i els infants. Potenciar les relacions familiars i acompanyar en el coneixement i ampliació de les competències i habilitats familiars per tal de treballar la confiança de les famílies en la seva tasca educativa.

Descripció

L'Espai Familiar Cadí Raval acull grups de matí i tarda, per a infants de 0-3 anys, preferentment no escolaritzats, acompanyats d'algun familiar (pare, mare, avis...).

Les famílies que acompanyen els infants poden jugar amb ells i observar els seus progressos i la seva evolució. Així mateix, poden compartir amb altres famílies l'experiència de la criança i educació dels seus fills i filles.

En un context d'una gran diversitat cultural i familiar, es crea un clima de respecte i escolta que facilita que totes les famílies puguin aportar les seves experiències amb la màxima confiança i se sentin reconegudes i valorades.

Els professionals que hi treballen vetllen perquè l'ambient faciliti un espai de conversa i d'intercanvi.

Una altra mostra dels potencials d'una política de primera infància diversificada es basa en què la ciutat disposa d'una xarxa consolidada de centres cívics arreu del territori que poden servir per acollir tant iniciatives comunitàries com programes municipals d'acompanyament a la criança, com ara El Vaixell de la Sedeta.

On

Casal Infantil La Sedeta (Gràcia)

Població

Infants 0-3 i famílies

Objectiu

Punt de trobada per a pares i mares amb infants de 8 mesos a 3 anys per compartir experiències i enfortir el vincle entre l'adult i l'infant.

Descripció

Espai acollidor pensat perquè l'infant experimenti, en presència d'un adult, i les famílies es relacionin. S'organitzen debats, tallers musicals, relaxació infantil, jocs, intercanvi d'experiències...

S'han creat dos grups i cada grup hi assisteix dos matins a la setmana. Els matins s'organitzen en tres estones de lleure (tranquil·litat, relació i experimentació), una estona de joc dirigida per l'educadora, i una estona de conversa i intercanvi sobre criança i gestionat per una empresa que ha guanyat un concurs públic.

PER APROFUNDIR EN LA DIAGNOSI

- Conèixer el perfil de les famílies segons recurs sol·licitat (escola bressol i espai familiar municipal, llar d'infants, i altres -grups de criança, mainaderes a casa, ludoteques-); explorar qui no obté plaça; conèixer com resolen les famílies que no obtenen plaça l'educació primerenca dels seus fills/es. Aquest tipus de coneixement resulta imprescindible per gestionar millor l'accés a les escoles bressol en condicions d'equitat i conèixer els motius (pedagògics, econòmics, culturals...) i les característiques dels públics absents.

4.2. DES DE P3 FINS A L'ESO

El context escolar i, en concret, la composició social dels centres generen diferents limitacions i oportunitats educatives. Una de les característiques principals de la realitat de l'escola catalana - i encara més de la barcelonina - és l'existència d'una doble xarxa de centres educatius amb fons públics i de diferent titularitat pública i privada concertada. Aquest mapa s'ha fet més complex en els darrers anys amb la diferenciació de la composició de l'alumnat als centres, amb independència que siguin públics o concertats.

De fet, el Síndic de Greuges ha alertat del risc de consolidació d'una triple xarxa a Catalunya: una primera xarxa de centres públics i concertats, amb una composició social desafavorida i projectes socialment estigmatitzats; una segona xarxa de centres públics i concertats, amb un perfil social heterogeni i projectes educatius consolidats però no singularitzats; i una tercera xarxa de centres públics i concertats, amb una composició social més afavorida que el seu entorn, amb projectes educatius sovint singularitzats i amb capacitat d'atreure demanda, especialment de famílies amb més capital cultural i econòmic amb lògiques d'elecció més informades i estratègiques. A Barcelona, en són una mostra d'aquesta problemàtica la concentració d'alumnat amb necessitats socioeconòmiques en determinats centres i l'existència de centres de màxima complexitat² a primària i secundària en alguns districtes de la ciutat.

La secundària és l'etapa que presenta més febleses educatives, algunes de les quals s'arrossegueu des de primària. Aquestes febleses es tradueixen en dificultats perquè un perfil determinat d'adolescents puguin aconseguir bons resultats escolars o graduar-se, i es manifesten en situacions com ara l'absentisme o la repetició. A més a més, és l'etapa en què hi ha més desvinculació entre centres i famílies, i en què es gesta l'abandonament escolar prematur.

Malgrat que a Catalunya el gruix de la matriculació es produeix a la xarxa pública, a Barcelona és significativament menor, en especial a secundària

Un tret clarament diferencial de Barcelona respecte el conjunt de Catalunya és el repartiment de la matrícula entre la xarxa pública i la concertada: a Catalunya, els centres públics absorbeixen el principal

² El Departament d'Ensenyament classifica els centres educatius d'acord amb la seva complexitat socioeducativa, i estableix cinc categories, que van de complexitat mínima fins a complexitat màxima.

Els índexs de complexitat es calculen amb dades referides a l'alumnat i amb els indicadors següents: baix nivell d'instrucció dels pares/tutors; ocupació de llocs de treball de baixa qualificació professional dels pares/tutors; nombre significatiu de pares/tutors d'alumnes perceptors de la renda mínima d'inserció; percentatge elevat de pares/tutors en situació d'atur; percentatge alt d'alumnes amb necessitats educatives específiques; percentatge alt d'alumnes nous.

gruix d'alumnes, tant a primària com a secundària, amb el 67,2 % i el 62,7 %, respectivament, però a Barcelona només atenen el 45 % de l'alumnat d'infantil de segon cicle, el 42 % del de primària i el 36 % del de secundària. Per tant, la matriculació a la xarxa concertada de la ciutat és superior que a la pública en totes les etapes, sobretot en la secundària.

Amb tot, la situació dins la ciutat varia significativament entre els diferents districtes. Als dos extrems s'ubiquen Sant Martí, amb més del 60 % de l'alumnat de primària i secundària en centres públics, i Sarrià-Sant Gervasi, que atreu alumnat de la resta de Barcelona i de fora de la ciutat cap a centres concertats i privats, i on els percentatges a la xarxa pública són molt inferiors: el 12 % i el 13,5 %, respectivament.

La matriculació en centres privats sense concert és poc nombrosa; a Barcelona, tot just el 2 % de la matrícula, amb l'excepció de les Corts (17,6 % primària i 12 % secundària), que concentra diversos centres privats.

Taula 4.2. Alumnat matriculat a educació infantil de 2n cicle, primària i ESO en centres públics, per districtes i diferents àmbits territorials.
Any = 2015-2016

	Infantil 2n cicle		Primària		Secundària	
	absolut	%	absolut	%	absolut	%
Ciutat Vella	1.100	59,9	1.934	56,0	1.022	46,7
L'Eixample	1.917	37,0	3.610	32,3	1.685	23,1
Sants-Montjuïc	1.916	57,1	3.660	56,3	2.586	55,6
Les Corts	911	28,4	1.787	27,4	1.138	24,7
Sarrià-Sant Gervasi	746	12,4	1.564	12,1	1.395	13,5
Gràcia	1.509	51,1	2.631	45,5	855	29,6
Horta-Guinardó	1.900	45,6	3.661	41,3	1.904	32,9
Nou Barris	1.998	58,6	4.378	58,6	3.130	59,3
Sant Andreu	2.167	55,3	4.105	53,5	1.718	37,1
Sant Martí	3.863	64,3	7.346	64,0	4.172	60,3
BARCELONA	18.027	45,0	34.676	42,4	19.605	35,9
CATALUNYA	-	-	323.845	67,2	187.028	62,7
ESPANYA	-	-	1.980.152	67,7	1.226.524	65,6

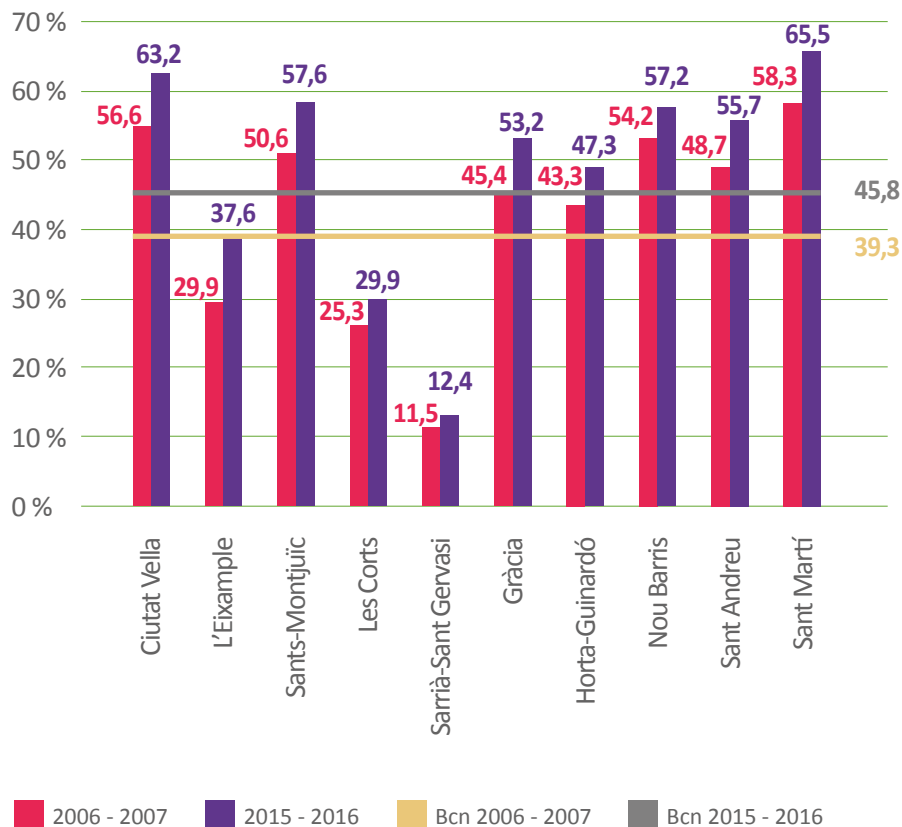
■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament.
Les dades per al cas espanyol es refereixen a l'avançament del curs 2015-2016.

En els darrers anys s'està produint un canvi de tendència amb el creixement de la matrícula en centres públics

En els darrers anys s'està revertint la situació a Barcelona, amb un important augment de la matriculació en els centres públics de tota la ciutat i, sobretot, dels districtes de Gràcia, l'Eixample, Sant Martí, Sant Andreu, Sants-Montjuïc i Ciutat Vella.

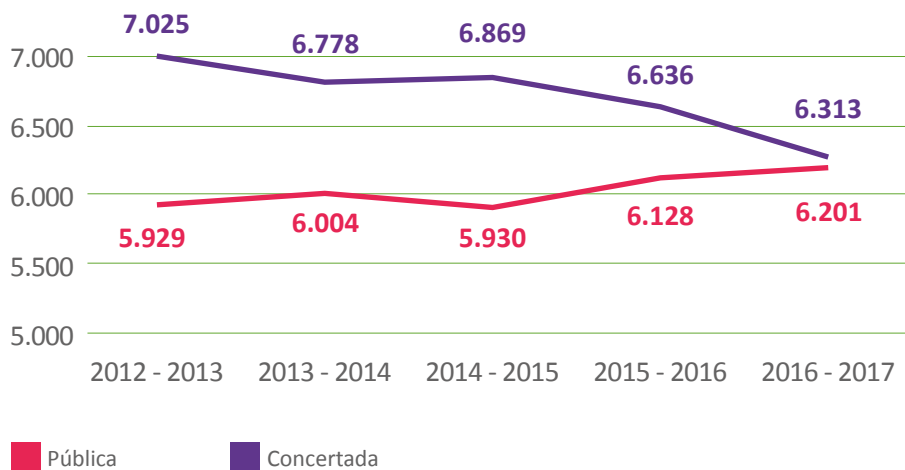
Gràfic 4.3. Evolució de l'alumnat matriculat a P3 en centres públics, segons districte. Any = 2006-2007 i 2015-2016

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

Aquest increment de la demanda de places públiques és especialment significatiu a la preinscripció de P3, fins al punt que gairebé s'ha arribat a igualar en el curs 2016-2017: 6.313 sol·licituds a les escoles concertades i 6.201 a les públiques. En la majoria de districtes, l'oferta pública ha estat suficient per cobrir la demanda existent, però a l'Eixample, a Gràcia i, en menor mesura, a Sant Andreu hi ha hagut dèficit de places públiques.

Gràfic 4.4. Evolució de la demanda de preinscripció a P3, segons titularitat.
Any = 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016 i 2016-2017

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació de Barcelona

Existeix una segregació escolar, amb concentració d'alumnes amb més dificultats a centres públics i a determinats territoris

L'alumnat socialment desafavorit no es distribueix de manera equilibrada en el conjunt de la xarxa escolar, sinó que es concentra en unes escoles i instituts determinats. Aquest fenomen incideix negativament en la qualitat del sistema educatiu, ja que els resultats educatius d'infants i adolescents socioeconòmicament desafavorits són pitjors als centres amb una concentració elevada i millors als centres socialment heterogenis. Es pot veure a través de dos indicadors: la distribució de la població estrangera als centres educatius i la distribució dels centres de màxima complexitat.

Pel que fa a l'alumnat que no té nacionalitat espanyola, les dades indiquen que a la xarxa pública està sobrerrepresentat en totes les etapes educatives i, especialment, a la secundària. Encara més, el Síndic de Greuges ha alertat de la important (i creixent) segregació dins la xarxa pública mateix, amb composicions socials molt contrastades entre centres i amb alguns centres que concentren un percentatge d'alumnat estranger molt per sobre del que els pertocaria segons la població resident al barri.

Si observem la presència d'infants estrangers en una etapa educativa i la comparem amb el percentatge d'infants estrangers en aquell territori, podem veure que hi ha una sobrerrepresentació d'alumnat estranger als centres públics de primària de tots els districtes de la ciutat, tret del de Sarrià-Sant Gervasi, i, pel que fa als de secundària, als 10 districtes. Encara que la segregació escolar està molt estesa a tota la ciutat, destaca sobretot als districtes d'Horta-Guinardó i Sants-Montjuïc, que el Síndic de Greuges ha identificat com a dos dels territoris amb més segregació de Catalunya.

Taula 4.3. Població estrangera per edats escolars, segons percentatge de presència al districte i en centres educatius de titularitat pública. Any = Gener de 2015

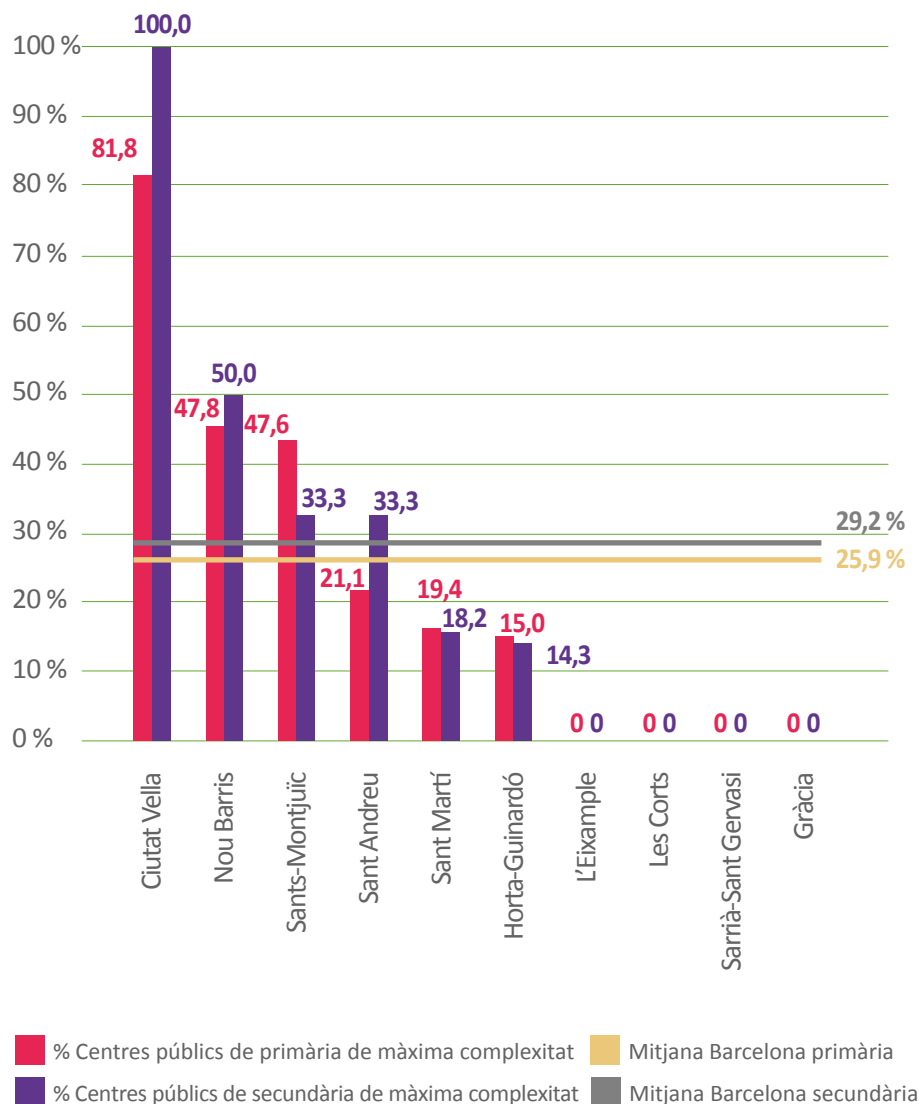
	3 - 5		6 - 11		12 - 16	
	Resident	Matriculat	Resident	Matriculat	Resident	Matriculat
Ciutat Vella	48,0	50,1	29,2	38,0	24,7	37,4
L'Eixample	17,2	15,9	12,5	10,6	8,7	10,3
Sants-Montjuïc	21,8	22,8	14,3	18,2	12,2	21,0
Les Corts	10,6	8,4	10,5	6,4	8,9	6,9
Sarrià-Sant Gervasi	9,4	4,1	7,8	2,8	5,9	4,5
Gràcia	14,6	10,7	9,3	8,6	7,4	7,1
Horta-Guinardó	13,8	10,9	8,7	8,2	9,4	11,6
Nou Barris	20,2	25,3	13,1	17,7	13,0	20,3
Sant Andreu	13,3	11,1	9,4	9,9	8,3	11,1
Sant Martí	18,3	16,8	12,0	12,0	9,3	13,2
BARCELONA	17,8	15,2	12,0	11,2	10,0	12,3

■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament, de l'IDESCAT i del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

Per la seva banda, la distribució territorial dels centres de màxima complexitat - 43 de primària i 19 de secundària - també mostra una ciutat desigual i reforça l'existència i perpetuació de la segregació escolar, ja que sovint també estan estigmatitzats. Els centres de màxima complexitat escolaritzen elevats percentatges d'alumnat amb necessitats específiques que requereixen més recursos i una dedicació més intensa per part de l'equip docent. La seva ubicació a la ciutat és molt desigual entre districtes: el cas més extrem és el de Ciutat Vella, on el 81,8 % dels centres públics de primària i tots els instituts de secundària són de màxima complexitat. A Nou Barris també representen pràcticament la meitat de la seva xarxa pública. En canvi, a Sarrià-Sant Gervasi, les Corts, l'Eixample i Gràcia no hi ha cap centre d'alta complexitat, ni de primària ni de secundària.

Gràfic 4.5. Percentatge de centres públics de primària i de secundària de màxima complexitat, per districtes. Any = 2014-2015.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament.

Finalment, la distribució dels ajuts de menjador a la ciutat també reflecteix aquesta concentració territorial de les dificultats. Pràcticament 22.500 infants i adolescents des de l'educació infantil fins a l'ESO són beneficiaris d'un ajut de menjador. La cobertura d'aquests ajuts ha anat augmentant en els darrers anys com a resposta a les necessitats creixents derivades de la crisi, de manera que han passat de cobrir el 4,1 % de l'alumnat el curs 2006-2007 al 12,7 % el curs 2015-2016. Aquesta proporció és, com dèiem, molt més elevada als districtes de Nou Barris i Ciutat Vella, tot i que a Sants-Montjuïc, Sant Andreu i Sant Martí també hi ha un nombre elevat d'alumnat becat.

Hi ha tres tipus d'ajuts: ajut ordinari (fins a un màxim de 3,00 €/dia); ajut extraordinari (fins a un màxim de 6,00 €/dia); i ajut complementari, per minorar el cost del personal del servei de menjador i esbarjo a l'alumnat escolaritzat en centres públics d'educació especial o en unitats de suport a l'educació especial (USEE) (fins a un màxim de 5,00 €/dia). El CEB ha modificat les bases per poder-se beneficiar de l'ajut de beques de menjador, per tal de donar una major cobertura a les famílies en situació de més vulnerabilitat. És important destacar que els ajuts de menjador, a banda de garantir l'alimentació en un espai educatiu, està vinculat a altres beneficis educatius, com ara la reducció de l'absentisme a la tarda.

Taula 4.4. Alumnat de P3 a 4t d'ESO amb beques de menjador, per districtes.
Any = 2015-2016

	Alumnat matriculat	Beques concedides	% beques / matriculat
Nou Barris	16.158	4.301	26,6
Ciutat Vella	7.478	1.949	26,1
Sants-Montjuïc	14.511	2.817	19,4
Sant Andreu	16.229	2.423	14,9
Sant Martí	24.402	3.526	14,4
Horta-Guinardó	18.813	2.475	13,2
BARCELONA	176.475	22.464	12,7
Gràcia	11.628	1.237	10,6
L'Eixample	23.646	2.143	9,1
Les Corts	14.317	737	5,1
Sarrià-Sant Gervasi	29.293	856	2,9

■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació de Barcelona

La segregació escolar incideix negativament en els resultats educatius, en especial als territoris amb un perfil socioeconòmic baix

La concentració en determinats centres d'alumnat amb més necessitats educatives comporta uns resultats acadèmics inferiors i, per tant, una limitació de les oportunitats educatives d'aquests infants i adolescents. Així ho demostren els resultats de les proves de 6è de primària que, si bé en general són bones a la ciutat de Barcelona (i millors que les corresponents al conjunt de Catalunya), presenten una enorme disparitat per districtes, essent els que tenen més centres de màxima complexitat (Ciutat Vella, Nou Barris i Sants-Montjuïc) els que presenten pitjors resultats.

Una situació similar es dona en els resultats de les proves realitzades als alumnes de 4t d'ESO, també millors a Barcelona que al conjunt de Catalunya, però amb unes diferències per districtes molt acusades. De nou, Ciutat Vella, Nou Barris i, en menor mesura, Sants-Montjuïc, són els territoris amb major percentatge d'alumnes que no assolixen les competències bàsiques en finalitzar l'ESO.

Taula 4.5. Percentatge d'alumnat d'educació primària i secundària que no supera les proves de competències bàsiques. Any = 2013-2014 i 2015-2016

	Primària	Secundària
Ciutat Vella	22,0	35,5
Nou Barris	19,9	20,6
Sants-Montjuïc	16,8	17,3
Sant Martí	13,8	14,2
BARCELONA	12,6	11,5
Horta-Guinardó	11,9	8,6
Sant Andreu	11,6	11,9
Gràcia	9,5	10,1
L'Eixample	8,6	6,6
Sarrià-Sant Gervasi	5,6	4,5
Les Corts	5,4	5,4

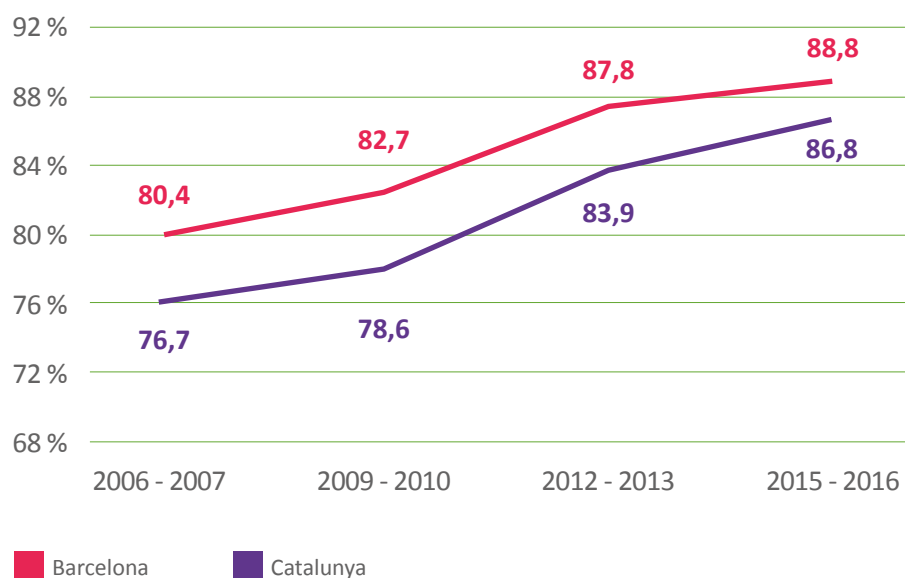
■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació de Barcelona, del Departament d'Ensenyament, de l'IDESCAT i del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu

A la ciutat s'observa una millora educativa en la darrera dècada, amb un increment de les taxes de graduació i una reducció de l'absentisme

El 88,8 % de l'alumnat de 4t d'ESO es gradua. Aquest percentatge ha anat augmentant durant el període analitzat dels darrers 10 anys, ja que el 2006 era del 80,4 %. L'actual taxa de graduació de Barcelona és dos punts més elevada que la del conjunt de Catalunya (86,8 %).

Gràfic 4.6. Percentatge d'alumnat graduat respecte el matriculat a 4t d'ESO. Any = 2006-2007, 2009-2010, 2012-2013 i 2014-2015

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació de Barcelona i del Departament d'Ensenyament.

Sovint, la no graduació va precedida d'uns itineraris escolars discontinus, uns resultats previs negatius i una insuficient adhesió al sistema educatiu que acaba revertint en situacions de ruptura o d'abandonament. L'absentisme en pot ser un indicador previ. Així, a la ciutat, la taxa d'absentisme efectiu a l'ESO (alumnat que acumula un nombre de faltes igual o superior al 25 % de les sessions lectives mensuals) se situa en l'1,23 % i s'ha estabilitzat després d'una millora significativa des del curs 2009-2010. Pel que fa a les repeticions de curs, el 4,7 % de l'alumnat de 4t d'ESO de Barcelona ha repetit algun curs durant el seu itinerari educatiu.

El perfil de noi i estranger és el que té més dificultats a l'hora de graduar-se i continuar la trajectòria educativa

La taxa de graduació de les noies és del 92,6 % i supera en cinc punts la dels nois, que és del 87,7 %. Pel que fa a la nacionalitat, el 93 % de l'alumnat autòcton es gradua, i supera en 20 punts percentuals la de l'alumnat estranger, en què un de cada quatre no es gradua (72,8 %).

Quant a les repeticions, la relació és molt similar: les noies autòctones repeteixen menys que la resta, mentre que les noies i els nois estrangers són els que presenten una taxa de repetició més elevada. La major proporció d'alumnes repetidors es dona, precisament, als districtes de la ciutat amb concentració de centres de màxima complexitat i amb més segregació escolar, la qual cosa confirma que uns alts nivells de segregació juguen en contra de la possibilitat de prestar l'atenció adequada a aquest alumnat i en minva les oportunitats educatives.

Aquestes dificultats en la trajectòria educativa influeixen considerablement en la possibilitat de prosseguir els estudis, així com en el tipus de via escollida en cas de fer estudis postobligatoris, tal com es veurà a continuació.

Taula 4.6. Percentatge d'alumnat de 4t d'ESO repetidor segons sexe i nacionalitat, per districtes. Any = 2015-2016

	Noia autòctona	Noia estrangera	Noi autòcton	Noi estranger	Total
Ciutat Vella	6,2	7,4	6,3	19,2	9,4
Sant Martí	5,3	15,3	8,5	15,4	8,2
Nou Barris	4,6	7,2	9,8	12,5	7,7
Sants-Montjuïc	2,0	8,4	6,9	13,0	5,7
BARCELONA	2,4	10,2	4,5	14,8	4,7
Gràcia	2,0	13,0	3,9	32,0	4,2
L'Eixample	2,2	12,9	3,7	14,1	4,1
Sant Andreu	1,6	15,5	3,2	17,4	4,0
Horta-Guinardó	1,4	8,0	3,8	12,0	3,7
Les Corts	1,1	8,8	2,1	8,8	2,1
Sarrià-Sant Gervasi	1,0	9,7	1,5	11,5	1,7

■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament.

PRINCIPALS REPTES DE CIUTAT

- 7. Escolarització equilibrada per reduir la segregació escolar:** La reducció efectiva de la intensa segregació escolar a la ciutat és una condició imprescindible per a la millora dels resultats de l'educació obligatòria. Cal avançar cap a una planificació educativa basada en l'escolarització equilibrada que reparteixi adequadament els infants i adolescents amb majors necessitats educatives específiques entre el conjunt de centres escolars amb fons públics.
- 8. Reduir desigualtats dels resultats educatius entre districtes:** Les desigualtats entre districtes pel que fa a l'assoliment de competències bàsiques en finalitzar la primària i la secundària són molt significatives, malgrat les tendències positives en l'augment de la graduació i la reducció de l'absentisme escolar en el conjunt de la ciutat.
- 9. Augmentar les places públiques a primària i secundària:** Resoldre el dèficit de places públiques a primària i a secundària a través de la planificació escolar, per tal que el pes de la xarxa pública a Barcelona s'apropi a la mitjana de Catalunya, en especial, a secundària, i doni resposta a la creixent demanda i matriculació a P3 en centres públics.
- 10. Cuidar la transició de primària a secundària:** L'insuficient acompanyament i orientació a l'alumnat en la transició de primària a secundària és especialment rellevant i suposa un moment crític i fràgil del sistema escolar, agreujat per la manca de places per seguir l'escolarització pública a secundària, la limitada coordinació entre centres que complica la transició, així com l'escàs desenvolupament de fórmules que millorin el pas entre etapes educatives.

ORIENTACIONS DE POLÍTICA PÚBLICA

- G.** Implementació d'una estratègia per a l'escolarització equilibrada i contra la segregació escolar amb actuacions orientades, per una banda, a evitar la concentració de cert alumnat en determinats centres i, per l'altra, a combatre la cronificació i estigmatització d'alguns d'aquests centres. D'acord amb les recomanacions del Síndic de Greuges en els seus informes sobre segregació escolar i, específicament per a la ciutat, aquesta estratègia podria incloure:
- G.1.** Desenvolupar instruments propis de ciutat, atesa la competència especial, per poder gestionar el repartiment d'infants i adolescents entre els centres amb fons públics mitjançant un decret d'admissió d'alumnat específic per a Barcelona. Aquest decret podria establir proporcions màximes d'alumnat amb necessitats educatives específiques (art. 48 LEC) i revisar els criteris complementaris que poden reforçar dinàmiques de segregació (familiars exalumnes, malalties digestives...).
- G.2.** Introduir criteris d'escolarització equilibrada en la gestió de la matrícula amb major transparència i control en el procediment, limitant la matriculació fora de termini en els centres amb

vacants que acaben concentrant la major complexitat, i utilitzant activament la reserva de places.

- G.3.** Desenvolupar mesures actives de planificació de l'oferta de llocs escolars per combatre la segregació escolar, revisant les adscripcions entre centres i els criteris de ràtio, i afavorint programes i mesures per combatre l'estigmatització.
- H.** Augment i prioritització de la inversió als centres amb més complexitat per tal d'assegurar que poden reduir ràtios, reforçar l'equip docent amb altres professionals, oferir activitats de suport escolar, garantir ajuts de menjador, de llibres i material escolar, de sortides i colònies escolars (i de transport per als que no es poden beneficiar de la T-16).
- I.** Activació i reforç dels programes d'orientació escolar, d'adhesió educativa i de lluita contra l'absentisme que s'adrecin de forma prioritària en els districtes, centres i als perfils d'alumnat amb més risc d'abandonament dels estudis.

Tres experiències il·lustren algunes d'aquestes possibles línies d'actuació. En primer lloc, la de l'Institut Pau Claris, en què les famílies de diversos centres de primària del barri van apostar per revertir l'estigmatització i guetització del centre i trencar amb la dinàmica segregadora.

On

Institut Pau Claris (Ciutat Vella)

Població

Nois i noies de 12-16 anys

Objectiu

Trencar amb el procés d'estigmatització de l'institut i afavorir l'elecció de l'institut per part de les famílies de les escoles del barri.

Descripció

Durant el curs 2013-2014 es va iniciar la constitució dels Amics del Claris, un grup de treball integrat per les AMPA de les cinc escoles que tenien adscrit l'institut (Pere Vila, Cervantes, Parc de la Ciutadella, Baixeras i Fort Pienc). L'objectiu del grup és aconseguir que l'institut torni a formar part de les demandes de les famílies d'aquests centres.

Els Amics del Pau Claris van obtenir per part del Consorci d'Educació de Barcelona el compromís de controlar la matrícula viva. A més, conjunturalment, la falta de places de secundària a l'Eixample va motivar l'adscripció de tres escoles d'aquest districte (Fort Pienc, Carlit i Encants), escoles amb projectes pedagògics innovadors que encaixen i reforcen el model de l'institut.

Per part de les AMPA s'ha dut a terme una intensa tasca de divulgació i informació sobre el projecte de l'institut. També ha tingut un paper rellevant la Coordinadora d'AMPA Fort Pienc, de la que formaven part dues de les escoles adscrites, i que van iniciar un procés anys abans de crear consciència de barri.

Tot plegat ha revertit en un increment de les sol·licituds en primera opció de l'Institut Pau Claris per part de famílies del districte, trencant així amb un procés de guetització i d'estigmatització.

La segona experiència és la dels instituts Joan d'Àustria i Barri Besòs, que han utilitzat un projecte de diversificació curricular per reduir l'abandonament escolar, el fracàs i l'absentisme en aquests dos centres.

On

Institut Joan d'Àustria i Institut Barri Besòs

Població

Alumnat de 3r i 4t d'ESO

Objectiu

Reduir l'abandonament escolar, el fracàs i l'absentisme.

Descripció

Es tracta de donar una resposta individualitzada per a aquell alumnat de 3r i 4t d'ESO que planteja dificultats per seguir el currículum comú. Es crea un grup de 10-12 alumnes per als quals es dissenya una diversificació curricular a través d'estades formatives a empreses o entitats per tal d'adquirir habilitats personals per a la vida adulta i professional i fer una primera incursió en el món laboral.

A l'institut, aquests alumnes treballen les competències bàsiques a través d'una diversificació curricular i el treball per projectes. S'organitzen blocs de 10 hores setmanals: pràctiques a empreses, àmbit pràctic, àmbit lingüístic-social, àmbit científic-tecnològic, àmbit curricular i hores al grup ordinari i tutorial.

Des del curs 2014-2015 la diversificació curricular es duu a terme a l'Institut Joan d'Àustria i a l'Institut Barri Besòs a través d'un programa impulsat conjuntament per la Inspecció d'Educació, el Consorci d'Educació de Barcelona i el Districte.

En el programa hi participen diferents entitats i empreses del districte que ofereixen llocs d'estada segons diferents perfils professionals (socio sanitari, dinamitzador, administratiu, esportiu, comercial, medi ambient i suport educatiu).

Finalment, l'Escola Josep Maria de Sagarra, que participa en el programa Magnet, en el qual es desenvolupa un projecte educatiu en aliança amb una institució, que en aquest cas és el Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA). Aquesta aliança ha de permetre al centre educatiu desenvolupar un projecte educatiu innovador i de qualitat; un projecte atractiu, que tingui magnetisme i que es converteixi en un projecte de referència en el seu territori, tant per a les famílies com per a la comunitat educativa.

On

Escola Josep Maria de Sagarra (Vallcarca)

Població

Alumnat 3-12

Objectiu

Revertir les dinàmiques de desprestigi i de segregació escolar de l'escola a través de la innovació educativa al servei de l'excel·lència.

Descripció

L'Escola Josep Maria de Sagarra participa en el programa MAGNET a través de l'aliança amb el MACBA. Aquesta col·laboració es tradueix en la identificació de l'art contemporani com a eix del projecte educatiu de centre, tot aprofitant els artistes i les organitzacions col·laboradores per tal de convertir el procés d'aprenentatge en útil i atractiu per als alumnes.

La participació en altres programes artístics, com els Espais C Room 13 Barcelona, complementen i emfasitzen aquest projecte inicial.

La singularitat del projecte educatiu a través dels continguts i dinàmiques vinculades a l'art pretén convertir el centre en una escola atractiva i, per tant, revertir un procés de desprestigi i descart per part de les famílies.

PER APROFUNDIR EN LA DIAGNOSI

- Disposar de les dades educatives desagregades a escala de districte i barri, així com també segons gènere i origen, com per exemple la taxa de graduació d'ESO, les competències bàsiques o la distribució dels ajuts, per analitzar millor els resultats educatius a la ciutat.
- Resseguir la trajectòria educativa de cada estudiant a partir d'un identificador únic al llarg de la seva vida, per avaluar millor la seva evolució i analitzar les causes de l'abandonament escolar prematur i activar els mecanismes adequats.

4.3. BATXILLERAT, FORMACIÓ PROFESSIONAL I SEGONES OPORTUNITATS

La continuació o no dels estudis un cop finalitzada l'educació obligatòria és una decisió que depèn de molts factors, entre els quals destaquen les característiques de l'alumne i el seu entorn familiar (estatus socioeconòmic, gènere, origen...), però també les dinàmiques pròpies dels centres educatius i el tipus d'acompanyament en la transició a l'educació postobligatòria.

L'abandonament escolar prematur (percentatge de joves d'entre 18 i 24 anys que no estudien) es gesta abans del trencament de la trajectòria educativa, i sovint va precedida de situacions com ara les dificultats per graduar-se a l'ESO, absentisme o repeticions. L'acompanyament i l'orientació prèvia a la finalització dels estudis obligatoris són elements essencials per evitar aquest abandonament.

A la ciutat de Barcelona, l'*Enquesta de Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona de l'any 2016* assenyalava que l'11,4 % dels joves de la ciutat d'entre 18 i 24 anys no tenen estudis secundaris postobligatoris i actualment no estan estudiant, de manera que l'abandonament escolar prematur de la ciutat se situa en percentatges propers a la mitjana europea (10,9 %) i inferiors a la de Catalunya (18,9 %) i la d'Espanya (20,3 %), tot i que cal prendre aquesta dada amb una certa precaució, ja que es tracta d'una aproximació a l'abast real del fenomen. La reducció de l'abandonament escolar prematur és un dels objectius Europa 2020 amb la meta de situar la taxa en el 15 % per a Espanya i en el 10 % per al conjunt de la Unió Europea.

A l'escolarització postobligatòria augmenta molt el pes dels centres privats

A l'etapa obligatòria pràcticament tot l'alumnat es matricula en centres concertats i públics, però a la postobligatòria, especialment al batxillerat, els privats acullen una proporció molt més significativa de nois i noies: al batxillerat, els centres públics són els que tenen un major percentatge d'estudiants (37,1 %), seguits dels privats (35,2 %) i, finalment, dels concertats (27,7 %).

En canvi, els cicles formatius de grau mitjà (CFGM) als centres públics absorbeixen el 46,8 % de la matrícula, seguits dels concertats, amb el 37,5 % i, en tercer lloc, dels privats, amb el 15,7 %. Un esquema similar, però amb més pes per part dels centres privats, el trobem en els cicles formatius de grau superior (CFGS), amb el 43,6 %, 32,9 % i 23,5 %, respectivament.

Per a aquells alumnes sense graduat en educació secundària s'ofereixen els Programes de Formació i Inserció (PFI), hereus de l'antic Programa de Qualificació Professional Inicial (PQPI) i, al seu torn, dels més antics Programes de Garantia Social (PGS). Els Programes de Formació i Inserció presenten una distribució peculiar, amb una oferta pública molt minoritària (19 %), una altíssima concentració en centres concertats (81 %) i una oferta privada nul·la.

Taula 4.7. Escolarització per tipus d'estudis postobligatoris, segons titularitat.
Any = 2015-2016

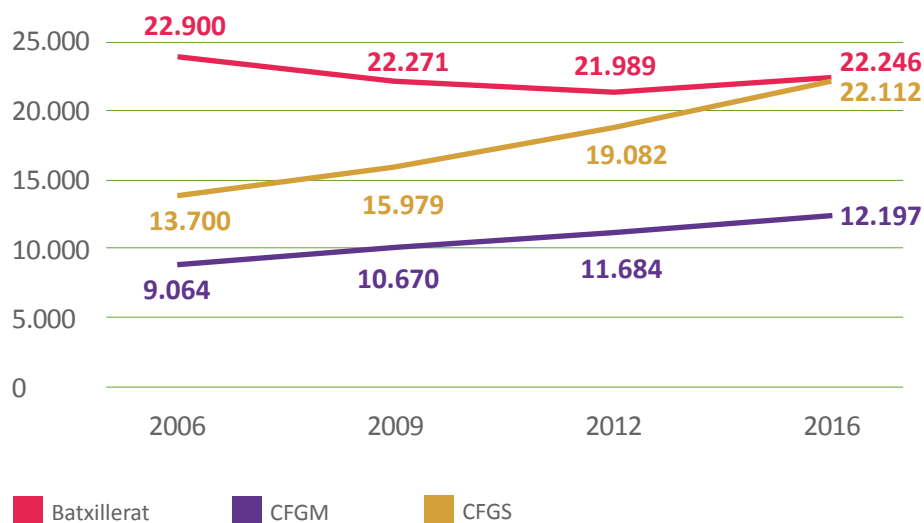
	Pública	Concertada	Privada
Batxillerat	37,1	27,7	35,2
CFGM	46,8	37,5	15,7
CFGS	43,6	32,9	23,5
PFI	18,7	81,3	0,0

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

Estudiar batxillerat és l'opció majoritària, si bé els cicles formatius són els que més han crescut en els darrers anys

La major part dels estudiants que opten per continuar els estudis un cop finalitzada l'etapa obligatòria trien el batxillerat (uns 22.300 alumnes), que és la via principal per després accedir als estudis universitaris. Ara bé, en els darrers anys l'itinerari que ha tingut un creixement més elevat és de les alternatives professionalitzadores: entre l'any 2006 i el 2016, els CFGM han passat de poc més de 9.000 estudiants matriculats a 12.200, i els CFGS han augmentat de 13.700 a 22.100. Cal destacar que part d'aquest increment és conseqüència del retorn al sistema educatiu d'estudiants majors de 18 anys que prèviament havien interromput o abandonat la seva trajectòria.

Gràfic 4.7. Evolució de l'alumnat matriculat a Barcelona, per tipus d'estudis.
Any = 2006-2007, 2009-2010, 2012-2013 i 2015-2016

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

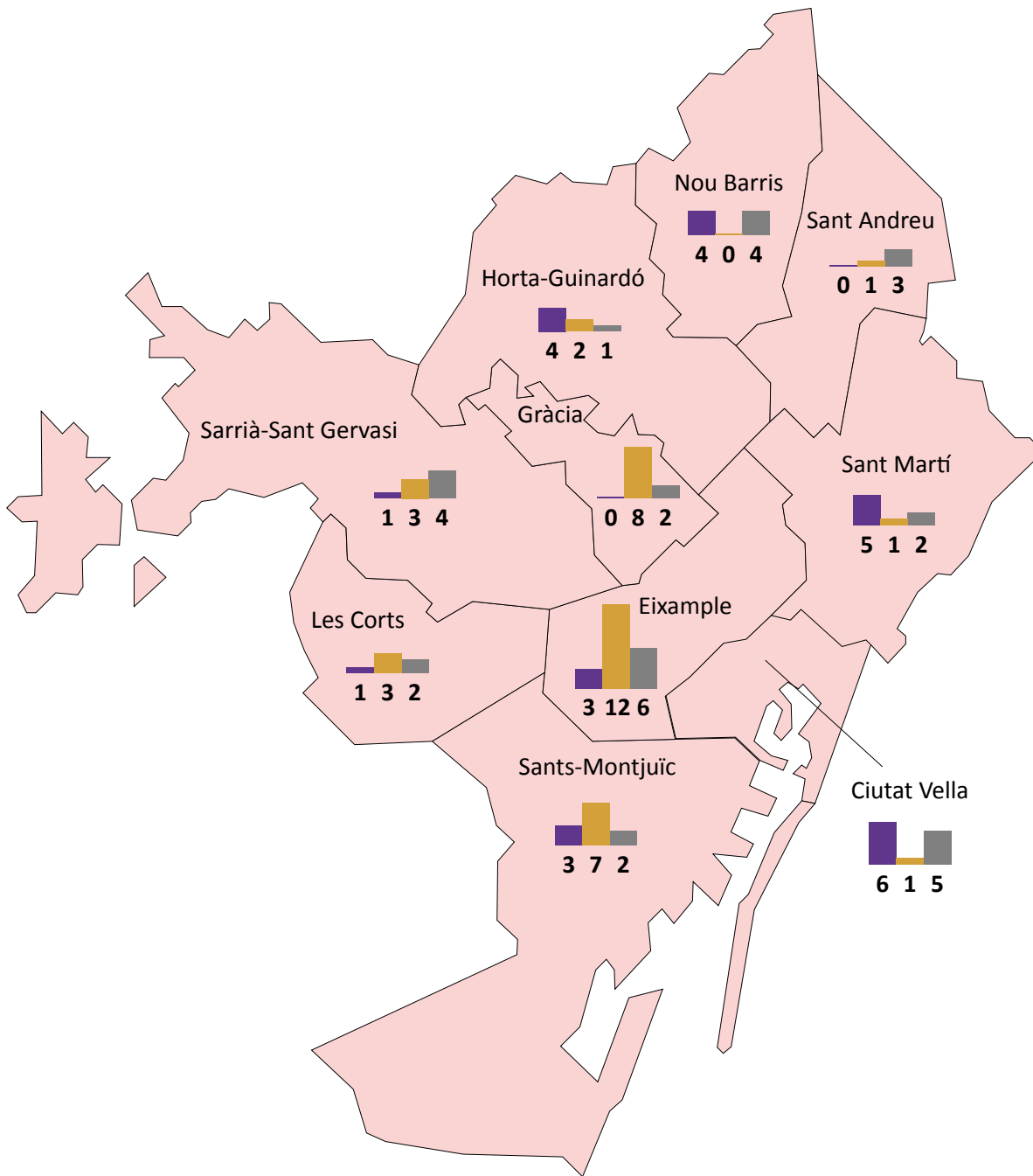
La demanda pública de cicles formatius supera l'oferta, que és molt desigual al territori

L'any 2015, dels 19.258 alumnes que havien demanat plaça d'FP, el 73 % ho havien fet a centres públics, però aquests només van poder absorbir sis de cada 10 preinscripcions (59 % de cobertura). Aquest és el motiu pel qual els centres concertats i privats van rebre fluxos importants d'alumnes que no havien aconseguit plaça pública.

El diferent cost que pot comportar el fet d'estudiar en un centre públic o privat pot influir en la capacitat de l'alumnat més desafavorit per accedir o fins i tot continuar amb els seus estudis. A tall d'exemple, segons dades de la Fundació FP, cursar un grau superior en direcció de cuina té un cost anual als centres públics d'aproximadament 1.000 €, quantitat que es triplica en el cas dels concertats i que arriba als 6.000 € als centres privats.

A aquest fet, cal afegir-hi que la distribució dels centres públics, concertats i privats varia molt segons els districtes, amb territoris on l'oferta pública és pràcticament inexistent.

Mapa 4.4. Oferta de centres d'FP, segons titularitat per districtes.
Any = 2015-2016

Centres d'FP segons titularitat

- Públic
- Privat
- Concertat

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'«Anuari de la Formació Professional a Barcelona 2015»

L'alumnat autòcton està més present a la via acadèmica que l'estranger, i els nois ho estan més que les noies a les vies professionalitzadores

En general, a l'hora de triar fer estudis postobligatoris, les noies opten més per vies acadèmiques i els nois per vies professionalitzadores, on també hi ha més presència d'alumnat estranger. Pel que fa a l'origen, les noies autòctones són les que més escullen fer el batxillerat, mentre que en aquests estudis hi estan infrarepresentats els nois autòctons i les noies i els nois estrangers. En canvi, en els cicles formatius, sis de cada 10 estudiants són nois, i en aquests estudis hi ha una major presència d'estudiants estrangers que en el batxillerat, sobretot en els CFGS.

Taula 4.8. Percentatge d'alumnat matriculat a batxillerat, segons sexe i nacionalitat. Any = 2015-2016

	Població 16-18	Batxillerat
Noia autòctona	41,6	48,3
Noia estrangera	6,6	4,8
Noi autòcton	44,0	43,0
Noi estranger	7,9	3,9

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona i del Departament d'Ensenyament

Taula 4.9. Escolarització, segons tipus d'estudis, alumnat estranger i sexe. Any = 2015-2016

	Curs 2015-2016	% estrangers	% noies
CFGM	12.095	14,2	40,2
CFGS	22.112	22,5	45,9

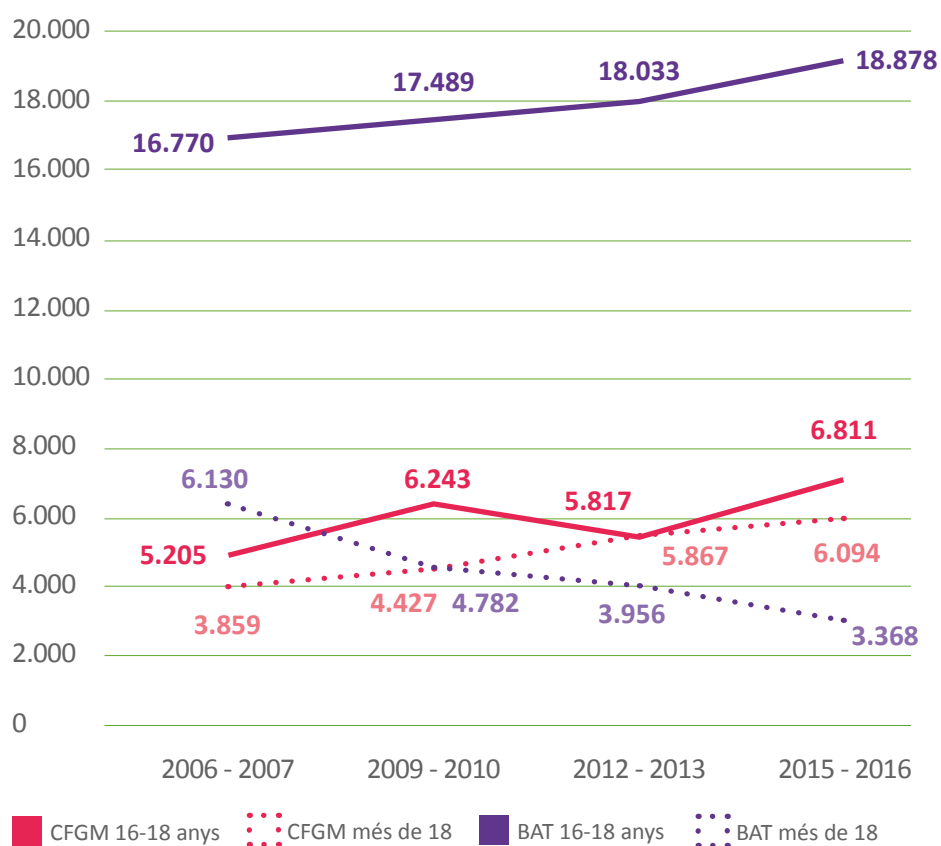
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona i del Departament d'Ensenyament

Els cicles formatius de grau mitjà esdevenen una via espontània de segona oportunitat, tot i que tenen un percentatge d'abandonament elevat

Tres quartes parts dels estudiants accedeixen als CFGM a partir de l'ESO, però aquest traspàs no es fa necessàriament tot just finalitzats els estudis obligatoris, sinó que alguns alumnes hi accedeixen un temps després. De fet, s'observa un creixement en els darrers anys de l'alumnat major de 18 anys que s'incorpora als CFGM, fenomen que pot significar l'ús d'aquests estudis com una via espontània de segona oportunitat per als que prèviament havien decidit deixar d'estudiar.

Gràfic 4.8. Evolució d'alumnat matriculat a batxillerat i a CFGM, segons grups d'edat. Any = 2006-2007, 2009-2010, 2012-2013 i 2015-2016

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

Ara bé, també és destacable que precisament els CFGM presenten una taxa d'abandonament molt elevada: el 37 % dels estudiants no arriben a fer el segon curs del mateix cicle.

Taula 4.10. Abandonament a l'FP a la ciutat de Barcelona durant el curs 2014-2015. Any = 2013-2014, 2014-2015

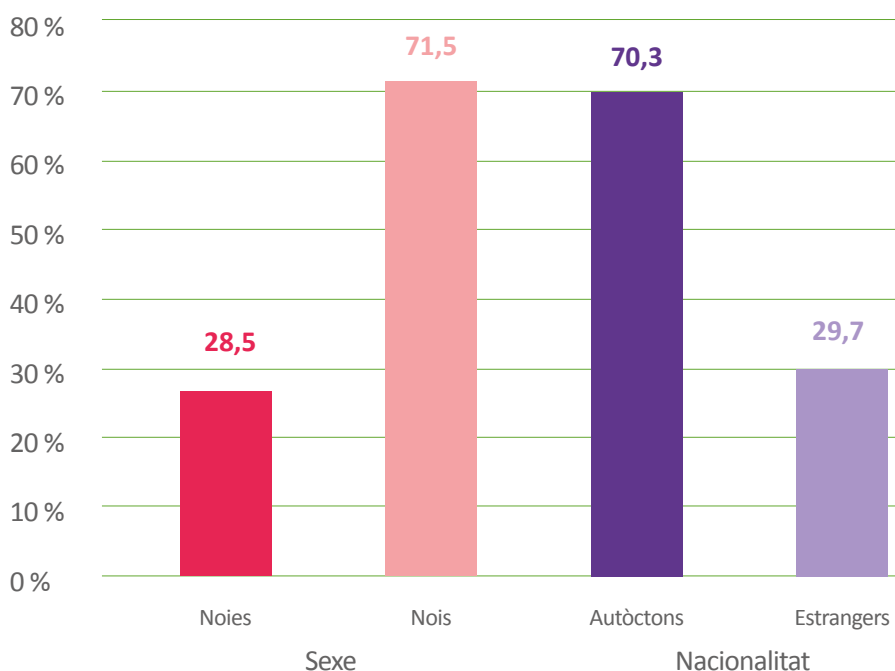
	Matr. 1r curs FP 2013-2014	Matr. 2n curs FP 2014-2015	Abandonament
CFGM	7.206	4.506	2.700
CFGS	10.820	9.383	1.437

Font: «Anuari de la Formació Professional a Barcelona 2015»

Els programes de segona oportunitat encara són minoritaris

Els programes de Formació i Inserció (PFI) són la principal via de segona oportunitat per a aquelles persones que no s'han graduat de l'ESO. Es tracta de programes encara minoritaris, tot i que en els darrers anys han anat creixent, passant de 1.312 alumnes en el curs 2009-2010 a 1.614 en el curs 2015-2016. El perfil d'alumnat dels PFI és principalment masculí i autòcton, amb una infrarepresentació de noies i d'alumnat estranger.

Gràfic 4.9. Alumnat no graduat i alumnat 16-18 anys a PFI, per sexe i procedència. Any = 2015-2016

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

PRINCIPALS REPTES DE CIUTAT

11. Millorar l'atenció i orientació sistemàtica després de l'ESO:

La transició entre l'ESO i els estudis postobligatoris, ja sigui batxillerat o cicles formatius, és una de les baules més febles del sistema educatiu, ja que és on es produeix la majoria dels abandonaments dels estudis, i requereix una millor atenció i orientació de manera sistemàtica.

12. Augmentar places públiques i beques per als cicles formatius: Hi ha un dèficit important d'oferta de places públiques i una escassa política de beques per compensar l'elevat cost diferencial de la matrícula a centres concertats i privats, tot i la demanda creixent de cicles formatius i la seva importància per afavorir trajectòries més enllà de l'educació obligatòria.

13. Consolidar vies de segona oportunitat: Les vies de segona oportunitat no estan prou consolidades, ni integrades en el sistema educatiu, i l'oferta pública és escassa, tot i ser molt rellevants en matèria de prevenció de risc de pobresa i exclusió social per a aquells joves, especialment nois i estrangers, que no s'han graduat o que han interromput la seva trajectòria educativa.

ORIENTACIONS DE POLÍTICA PÚBLICA

- J.** Impuls i reforç de programes de prevenció de l'abandonament amb la instauració de mecanismes d'acompanyament durant la secundària obligatòria i postobligatòria, i consolidació de tutories dirigides a detectar els nois i noies amb més risc d'abandonament, i afavorir la seva adhesió educativa.
- K.** Millora de l'oferta de places públiques i de l'assequibilitat dels cicles formatius a través de l'increment de places per cobrir l'alta demanda pública no atesa, i també de sistemes d'ajuts econòmics per afavorir l'accés en condicions d'equitat que evitin la ruptura o abandonament per motius econòmics.
- L.** Replantejament de la lògica de les segones oportunitats apostant per un model integral inclòs en el sistema educatiu i finançat adequadament que obri i diversifiqui vies de retorn.

En definitiva, l'orientació i l'acompanyament són la principal estratègia per assegurar la continuïtat de les trajectòries educatives entre l'obligatòria i la postobligatòria, com ara la que es desenvolupa a l'Institut Salvador Espriu, destinada a millorar l'atenció i l'orientació individual i que també es pot aplicar a centres que ofereixen estudis postobligatoris per evitar l'abandonament.

On

Institut Salvador Espriu (el Clot)

Població

Alumnat 12-16

Objectiu

Millorar l'atenció i l'orientació individual

Descripció

L'Institut Salvador Espriu ha desenvolupat un programa d'acció tutorial a tots els cursos de l'ESO que inclou un conjunt d'accions:

- Fer un seguiment de les entrevistes individuals i familiars dutes a terme en les tutories.
- Millorar l'atenció i l'orientació individual.
- Impartir la Gestió del Treball i la convivència.

El programa es desenvolupa davant la necessitat de reforçar la informació i l'orientació de qualitat a l'alumnat i les famílies, orientar en funció de les necessitats de l'alumne i donar resposta a l'alumnat amb dificultats d'aprenentatge. També destaca la importància que al centre educatiu hi hagi un projecte d'orientació recolzat per l'estructura organitzativa.

PER APROFUNDIR EN LA DIAGNOSI

- Conèixer quines trajectòries segueix la gent jove un cop finalitzada l'ESO, el perfil i recorregut dels que fan estudis postobligatoris i dels que no continuen estudiant.
- Analitzar el sistema de beques i ajuts en l'educació secundària postobligatòria adreçat als estudiants residents a Barcelona.

4.4. LLEURE EDUCATIU EN L'ÀMBIT ESCOLAR

L'educació dels infants i adolescents és present en molts espais de vida, més enllà del que s'ensenya dins el currículum escolar. De fet, les activitats de lleure educatiu, així com les que donen suport a l'aprenentatge, estan adquirint cada vegada més importància i pes en el que avui entenem per educació. Seguint la definició desenvolupada pel Síndic de Greuges, en aquest projecte la denominació "lleure educatiu" no fa referència exclusivament a l'educació en el lleure, sinó al conjunt d'activitats organitzades i adreçades a infants amb finalitats lúdiques i educatives. En aquest sentit, el joc, el lleure i les activitats recreatives, culturals i artístiques són un dret reconegut a la Convenció sobre els Drets de l'Infant de les Nacions Unides (art. 31), així com a la Llei d'educació de Catalunya (12/2009) i a la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (14/2010) de Catalunya.

La realització d'aquest tipus d'activitats contribueix a exercir el dret al màxim desenvolupament dels infants i a adquirir habilitats i competències personals i educatives. Amb tot, i tal com assenyala el Síndic de Greuges, es tracta d'un dels àmbits educatius més desiguals: la menor participació dels infants socialment desafavorits en activitats de lleure educatiu s'explica pels condicionants econòmics d'accés a les activitats i també per les desigualtats relacionades amb el capital social i cultural de les famílies.

Són diverses les institucions i entitats que organitzen i gestionen de manera directa o indirecta les activitats de lleure educatiu que es desenvolupen a la ciutat, la qual cosa el converteix en un àmbit amb una elevada heterogeneïtat tant d'actors com de tipus d'activitats. En aquesta primera edició de l'informe l'anàlisi es limita a estudiar alguns condicionants d'accés, com ara l'existència d'AMPA, d'activitats de reforç escolar o d'equipaments culturals a la ciutat així com els condicionats socioeconòmics familiars.

Queda per a posteriors edicions l'estudi de les oportunitats de lleure educatiu desenvolupades en altres àmbits, d'entre les quals en destaquen les activitats complementàries organitzades pels centres escolars (sortides i colònies escolars), les diverses activitats extraescolars organitzades per AMPA o els propis centres escolars, les activitats organitzades per entitats de base associativa (caus i espais), els casals infantils i de joves, el lleure socioeducatiu (centres oberts), les activitats esportives (equipaments i clubs esportius), culturals (escoles d'arts i de música, i entitats de cultura popular) i formatives (escoles d'idiomes), durant el curs escolar i durant les vacances.

Les AMPA són un dels agents promotors de lleure educatiu a la ciutat, però no tots els centres educatius compten amb aquestes associacions

Una gran part de les activitats educatives, lúdiques i esportives fora de l'horari lectiu són gestionades per les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (AMPA), en alguns centres anomenades Associacions de Famílies d'Alumnes (AFA), de forma exclusiva o conjuntament amb el centre escolar. En realitat, el fet que hi hagi AMPA o no condiciona la possibilitat que s'ofereixi lleure educatiu als centres, i a Barcelona el 4 % dels centres públics de primària i el 12,2 % dels de secundària no tenen AMPA. En el cas de secundària, la menor presència d'AMPA indica que manca una estructura capaç de permetre un vincle entre el centre i la comunitat i és una barrera a l'establiment de dinàmiques de treball col·laboratiu entre famílies i institut.

Taula 4.11. Percentatge de centres públics sense AMPA, per districtes.
Any = 2016

	Centres públics	
	Primària	Secundària
Ciutat Vella	8,3	14,3
L'Eixample	0,0	42,9
Sants-Montjuïc	0,0	10,0
Les Corts	0,0	25,0
Sarrià-Sant Gervasi	0,0	0,0
Gràcia	0,0	0,0
Horta-Guinardó	9,1	22,2
Nou Barris	8,0	9,1
Sant Andreu	5,0	0,0
Sant Martí	3,0	0,0
BARCELONA	4,0	12,2

■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

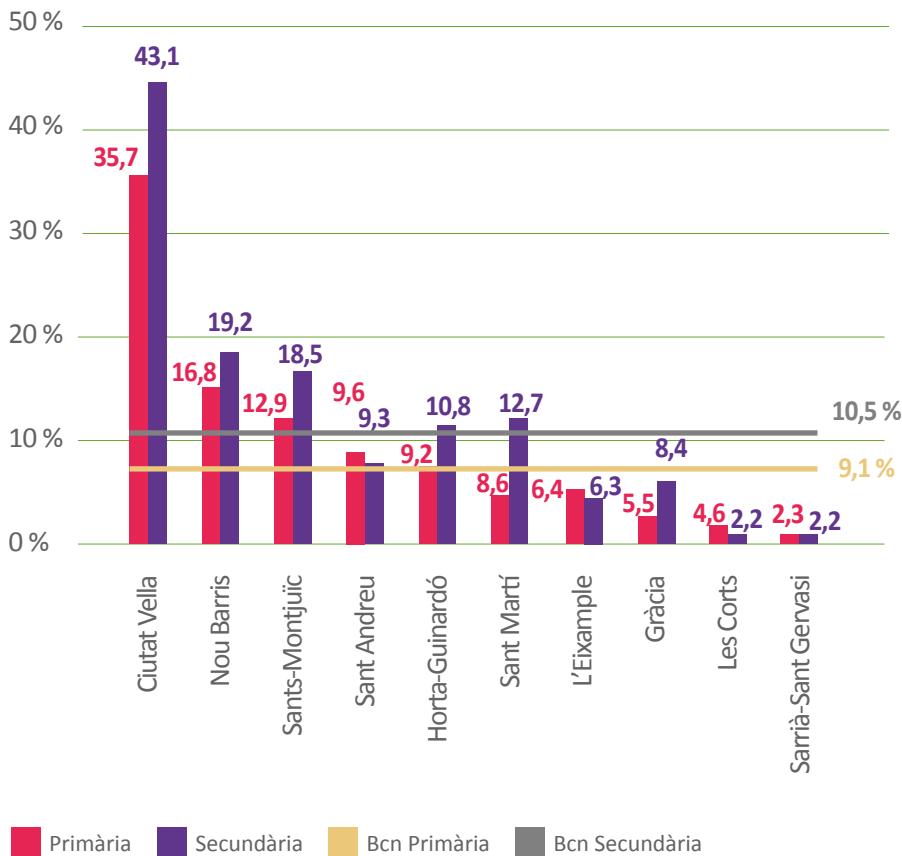
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del «Pla d'acció 2016. Ciutat de Barcelona». FaPaC

A més de l'existència i la fortalesa i dinàmica de les AMPA, la generalització de la jornada escolar contínua a més de la meitat dels instituts públics de la ciutat i el tancament dels centres a les tardes és un altre fre a la realització d'activitats de lleure educatiu.

El reforç escolar també és molt present a tota la ciutat, però algunes zones encara no estan prou cobertes

A banda de les activitats de lleure, a la ciutat hi ha un gran nombre d'activitats promogudes per l'administració pública i per entitats socioeducatives que pretenen millorar els resultats educatius a través de recursos de reforç en determinades matèries acadèmiques. El 9,1 % de l'alumnat de primària i el 10,5 % del de secundària de la ciutat realitzen activitats de suport escolar. Les zones on es concentren centres educatius amb una complexitat elevada són també els territoris on hi ha més suport escolar: Ciutat Vella, Nou Barris i Sants-Montjuïc. Val a dir que aquests territoris també són els que presenten un major percentatge d'alumnes que, malgrat aquests reforços educatius, no aconsegueixen superar les proves de competències bàsiques.

Gràfic 4.10. Percentatge d'alumnat que fa activitats de suport escolar, per etapa educativa i segons districte. Any = 2015-2016

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació de Barcelona i del Departament d'Ensenyament

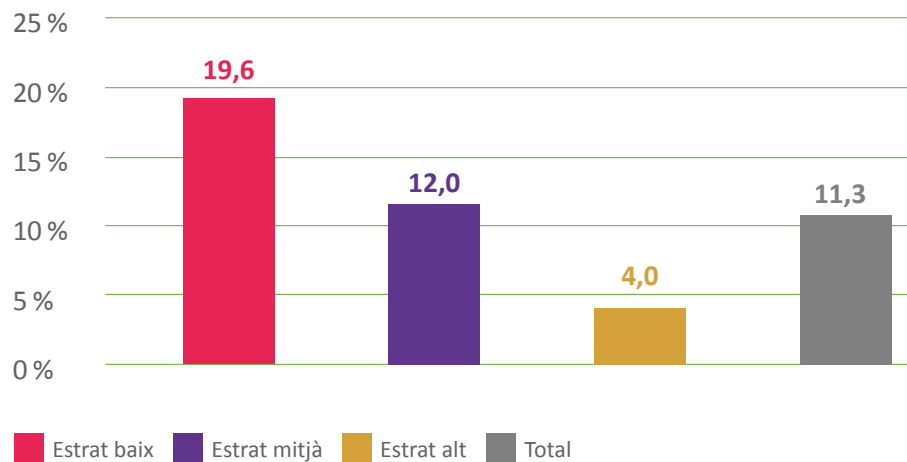
Amb tot, hi ha algunes zones de la ciutat en què aquesta cobertura és insuficient: alguns barris dels districtes de Sant Martí (el Besòs i el Maresme, la Verneda i la Pau, el Camp de l'Arpa del Clot i el Clot), d'Horta-Guinardó (Can Baró i Baix Guinardó, el Carmel, la Vall d'Hebron, la Clota, la Teixonera) i el barri de la Prosperitat al districte de Nou Barris.

La posició socioeconòmica familiar, el gènere i la procedència condicionen l'accés al lleure educatiu

A diferència de l'educació reglada, el lleure educatiu no arriba a tots els infants i adolescents de la ciutat; de fet, l'11,3 % no fan regularment cap activitat d'oci (esport, natació, tocar un instrument, participar en organitzacions juvenils, etc.).

La no participació en activitats d'oci és encara més acusada entre els infants d'estrats socials baixos: pràcticament el 20 % no participen en activitats de lleure educatiu. D'entre els infants i adolescents que no practiquen activitats de lleure educatiu cal destacar les noies d'origen estranger, sobretot pel que fa a les activitats esportives

Gràfic 4.11. Percentatge d'infants i adolescents fins als 16 anys que no realitzen regularment activitats d'oci, segons estrats socials. Any = 2014

Font: elaboració pròpia a partir del «Baròmetre de la Infància i les famílies a Barcelona»

La ciutat disposa d'una àmplia xarxa d'equipaments que ofereixen lleure educatiu, però hi ha un cert desequilibri territorial en l'accés a aquest tipus d'activitats

Més enllà de les activitats de lleure educatiu organitzades als centres escolars a partir de la implicació de les AMPA, Barcelona disposa d'una àmplia xarxa d'equipaments públics, amb una presència generalitzada als 10 districtes de la ciutat, que tenen un gran potencial per acollir i generar lleure educatiu a la ciutat, en col·laboració amb els centres escolars i també amb les entitats socioeducatives.

Taula 4.12. Equipaments culturals a la ciutat de Barcelona, segons districte. Any = 2015

Ciutat Vella	27	9	4	4	12	11	8	6	81	158
L'Eixample	12	3	6	6	11	2	0	11	51	674
Sants-Montjuïc	13	3	3	7	10	2	2	3	43	587
Les Corts	2	1	2	4	0	1	0	0	10	1.198
Sarrià-Sant Gervasi	4	1	3	8	0	2	1	3	22	1.266
Gràcia	3	1	3	2	5	1	5	4	24	696
Horta-Guinardó	1	4	4	5	0	0	1	1	16	1.531
Nou Barris	0	1	5	4	0	0	1	1	12	2.141
Sant Andreu	2	1	4	6	1	0	2	1	17	1.367
Sant Martí	2	2	6	5	0	4	5	3	27	1.383
BARCELONA	66	26	40	51	39	23	25	33	303	791
	Museus i espais d'exposicions	Arxius i biblioteques patrimonials	Biblioteques de Barcelona	Centres cívics	Espais d'arts escèniques	Grans auditoris i sales de música en viu	Espais de creació	Sales de cinema	Total	Ràtio d'habitants 0-17 per equipament cultural

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona

Tot i aquesta amplitud d'oferta, alguns d'aquests equipaments estan infrautilitzats a la ciutat: la freqüència d'ús d'aquests equipaments i l'assistència a activitats per part de les famílies amb infants i adolescents té una variació territorial important, essent els districtes més desfavorits - sobretot Ciutat Vella i Nou Barris - els que presenten un menor accés a activitats de lleure educatiu.

Taula 4.13. Assistència de famílies amb infants i adolescents a biblioteques, segons districte. Any = 2015-2016

	Equipaments	Població 0-17 districte	Ràtio habitants 0-17 per biblioteca	% visites residents amb fills menors de 18 anys
Ciutat Vella	4	12.677	3.169	53
L'Eixample	6	34.384	5.731	62
Sants-Montjuïc	3	25.251	8.417	56
Les Corts	2	11.978	5.989	46
Sarrià-Sant Gervasi	3	27.845	9.282	56
Gràcia	3	16.713	5.571	66
Horta-Guinardó	4	24.503	6.126	67
Nou Barris	5	25.694	5.139	56
Sant Andreu	4	23.238	5.810	67
Sant Martí	6	37.345	6.224	64
BARCELONA	40	239.628	5.991	60

■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona «Enquesta de Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona»

Taula 4.14. Percentatge de famílies amb infants i adolescents que assisteixen a activitats culturals, centres cívics i instal·lacions esportives, segons districte. Any = 2016

	Activitats culturals	Centres cívics	Instal·lacions esportives
Ciutat Vella	45,7	32,9	34,6
L'Eixample	63,9	37,4	37,7
Sants-Montjuïc	62,0	31,6	34,6
Les Corts	62,3	32,9	47,8
Sarrià-Sant Gervasi	69,6	34,4	40,0
Gràcia	73,0	31,5	41,6
Horta-Guinardó	63,7	21,7	43,3
Nou Barris	46,8	30,8	28,8
Sant Andreu	60,1	32,9	31,5
Sant Martí	67,6	36,9	48,8
BARCELONA	62,0	32,6	39,0

■ L'ombregat correspon a aquells valors que estan per sobre de la mitjana de Barcelona

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'«Enquesta de Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona»

Barcelona compta, a més, amb 69 patis escolars que s'obren com a espais d'ús públic per a famílies, infants i adolescents fora de l'horari escolar, en cap de setmana i en període de vacances escolars. El curs 2015-2016 s'hi han comptabilitzat 223.713 usos, principalment d'infants i adolescents d'entre 6 i 15 anys, i amb més freqüència de nois que de noies.

Finalment, més enllà de l'oferta d'activitats amb intencionalitat educativa i lúdica en el temps lliure dels infants i adolescents, tal com recorda el Comitè dels Drets de l'Infant de Nacions Unides, «quan hi ha inversió en lleure sol destinar-se a activitats organitzades, però tan important com això és crear un temps i uns espais en què els infants puguin dedicar-se a exercir el seu dret al joc, al temps lliure i a la creativitat espontanis; així com promoure actituds socials que donin suport i fomentin aquestes activitats» (Observació General núm. 17, 2013).

PRINCIPALS REPTES DE CIUTAT

- 14. Articular el lleure educatiu a la ciutat:** Malgrat la riquesa del teixit social dedicat al lleure a la ciutat i el creixent reconeixement social de la importància i beneficis del lleure educatiu, aquest és un àmbit desarticulat, desequilibrat territorialment i social, i amb insuficient desenvolupament com a política pública integral que contempli i vertebrï totes les dimensions del lleure educatiu (suport escolar, activitats recreatives, artístiques, culturals i esportives organitzades des d'equipaments i entitats socials, al llarg de tot l'any, els serveis socioeducatius, lleure de base associativa i comunitària d'esplais i agrupaments, cultura popular...).
- 15. Afavorir l'accés al lleure educatiu per a tots els infants:** Les barreres econòmiques per accedir a activitats de lleure educatiu generen fortes desigualtats segons perfils socials, excloent infants i adolescents d'entorns més desafavorits. Aquest fenomen s'ha aguditzat per l'impacte de la crisi, la desinversió pública en el sector i l'escàs enfocament d'equitat en l'admissió a serveis públics de lleure, tot i l'existència de beques per a activitats.
- 16. Compensar les desigualtats territorials en l'oferta de lleure:** La necessària coordinació i articulació dels diversos agents implicats en el lleure educatiu és una condició prèvia important per poder compensar les desigualtats territorials en l'oferta, sobretot als barris i districtes on hi ha menys teixit socioeducatiu i, per tant, més dificultats per generar oferta integrada i diversificada que eviti la diferenciació segons perfils dels infants.
- 17. Aprofitar millor els equipaments i l'espai públic per al lleure:** Si bé hi ha un ampli reconeixement del valor de la qualitat i quantitat de recursos educatius, culturals, esportius i cívics arreu de la ciutat, és clau promoure un millor aprofitament tant dels diversos equipaments com de l'espai públic per a l'oferta d'activitats de lleure educatiu, i especialment dels centres escolars, sovint infrautilitzats fora de l'horari lectiu, i que tenen un alt potencial vertebrador de lleure educatiu als barris.

ORIENTACIONS DE POLÍTICA PÚBLICA

- M.** Elaboració i implementació d'una estratègia transversal de lleure educatiu a la ciutat, amb focus als territoris amb més mancances i amb recursos suficients per optimitzar, ampliar, diversificar i fer accessible i coneguda l'oferta, tot integrant les diverses dimensions i agents del lleure educatiu.
- N.** Revisió dels criteris d'accés als serveis i equipaments públics de lleure per tal que afavoreixin l'accessibilitat econòmica valorant i consolidant la diversitat de mecanismes (ajuts econòmics, bonificacions, exempcions, tarifació social) i aconseguixin apropar el lleure educatiu a aquelles famílies i sectors socials que menys hi participen.
- O.** Promoció activa de les escoles i instituts oberts a la tarda perquè s'hi desenvolupin activitats de lleure educatiu en el marc d'una xarxa educativa de barri amb treball col·laboratiu entre centres, famílies, entitats socioeducatives i equipaments del territori per ajudar a bastir ofertes integrades de lleure educatiu i d'educació a temps complet.
- P.** Impuls i reforç de programes que promoguin la implicació i participació de les famílies en el centre educatiu i l'apoderament del seu rol d'acompanyament a l'escolarització dels seus fills i filles, entre d'altres, involucrant-los en les estratègies de suport escolar.

Tres experiències serveixen per il·lustrar aquest tipus de projectes. En primer lloc, la Xarxa d'AMPA del Poblenou, que comparteixen treball i recursos per generar una oferta rica i àmplia de lleure educatiu al barri, apoderant les famílies en la generació d'oportunitats educatives.

On

El Poblenou

Població

Famílies alumnes 3-12

Objectiu

Afavorir la coordinació de les associacions de mares i pares d'alumnes per tal de fomentar l'oferta d'activitats i incrementar la participació de les famílies.

Descripció

Existeixen dues xarxes que vinculen les activitats de les associacions de mares i pares d'alumnes del Poblenou. D'una banda, la Xarxa Activa de Trobades del Poblenou (XAT), en què participen les AMPA de les escoles La Llacuna, Pere IV, Lope de Vega i Provençals; i, de l'altra, la XJT (Xerrades, Jornades i Tertúlies), integrada per les AMPA de les escoles Antoni Brusi, Arenal de Llevant, Bogatell, La Mar Bella i Vila Olímpica. Totes dues xarxes organitzen xerrades, formació per a pares i mares i activitats lúdiques adreçades a les famílies, tot compartint esforços i recursos.

La segona, el projecte +Educació de Sant Andreu, s'orienta a millorar les oportunitats educatives entre la població més desafavorida, establint xarxes col·laboratives de promoció de lleure educatiu en el districte.

On

Districte de Sant Andreu

Població

Infants 0-17 i famílies

Objectiu

Incrementar les oportunitats educatives, especialment entre els sectors de la població amb major risc d'exclusió social. De forma més concreta, es proposen els següents objectius: a) incentivar la participació de la comunitat davant nous reptes educatius i socials; b) fomentar la relació entre diferents centres educatius i entitats socioculturals amb un mateix compromís social; i c) promoure la reflexió sobre la responsabilitat en l'oferta d'experiències estructurades d'aprenentatge en el temps lliure a infants i joves.

Descripció

La iniciativa neix l'any 2012 amb la voluntat de generar una xarxa de col·laboració entre les diferents persones i institucions de la comunitat educativa. Es busca, a través d'aquesta posada en comú, una major eficiència dels recursos i una millora en l'aprenentatge dels infants, les famílies i el professorat.

Hi participen de la xarxa les escoles bressol municipals El caminet del Besós i Les Quatre Torres; les escoles d'infantil i primària Bernat de Boïl, Baró de Viver i La Maquinista, l'Institut Doctor Puigvert, l'escola L'Esperança, el Centre de Recursos Pedagògics de Sant Andreu, el Districte de St. Andreu i professorat de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona.

En una segona fase, s'han sumat a la iniciativa altres entitats i equipaments culturals de l'entorn, com AAVV La Maquinista, Bàsquet Sant Joan de Mata, Biblioteca La Sagrera, Biblioteca Ignasi Iglésias, Biblioteca Bon Pastor, Biblioteca Trinitat Vella, Casal de Barri de Sant Andreu, Casal de Barri de Congrés-Indians, Casa de les Aigües de Montcada, Camí Endins, Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, Centre Cívic La Sagrera, Centre Municipal de Cultura Popular, Centre Cívic Sant Andreu, Centre Cívic Baró de Viver, Centre Cívic Navas, Coordinadora d'AMPA de St. Andreu, Espai Jove Garcilaso, Fundació Museu Històric-Social de la MTM-MACOSA, MIJAC Sant Andreu, Teleduca.

El projecte +Educació està inclòs en el pla de treball per l'èxit escolar del districte de Sant Andreu 2014-2016. El projecte pretén assolir una millora educativa i social mitjançant l'apoderament dels actors implicats en el territori. A partir del disseny i desenvolupament de diferents projectes adreçats a la cohesió social, es demana la implicació d'alumnat, famílies, professionals i voluntaris.

Les dades apunten a l'existència de barreres en l'accés, tant de caràcter econòmic com fruit de la falta de coneixement i de valoració per part de determinats sectors de la ciutat, però també de la manca de coordinació efectiva i de vertebració entre serveis i entitats en el conjunt de la ciutat i, fins i tot, a escala de barri, que projectin adequadament l'oferta existent. Amb l'objectiu de combatre aquesta desinformació mitjançant el treball col·laboratiu, l'experiència de la Biblioteca Bon Pastor ha posat en marxa el projecte «Teixint una xarxa d'oportunitats».

On

Biblioteca Bon Pastor

Població

Infants i joves, segons el programa

Objectiu

Generació d'oportunitats educatives, ampliació de l'accés a la informació de sectors amb majors dificultats socioeducatives, reducció de l'analfabetisme i increment de les oportunitats d'inserció sociolaboral.

Descripció

El projecte «Teixint una xarxa d'oportunitats» planteja com a línies de treball el foment de la lectura i el suport socioeducatiu a infants i joves del barri, tot plegat amb la voluntat de generar un important treball en xarxa. La Biblioteca Bon Pastor s'ha convertit en un espai de trobada i confluència de programes i serveis tant de l'administració pública com d'altres entitats. La biblioteca treballa en col·laboració amb les associacions de veïns, serveis socials, les escoles i instituts del barri, Barcelona Activa, educadors de carrer, Creu Roja, la Fundació Pere Tarrés, etc.

Pel que fa al foment de la lectura, es promouen des de la biblioteca diferents accions en coordinació amb el Centre d'Atenció i l'Escola Bernat de Boil. Hi ha també una educadora que condueix tallers i atenció personalitzada per a la gestió dels conflictes. Voluntaris de Creu Roja i la Fundació IReS, la Fundació Pere Tarrés, els instituts, Barcelona Activa i els Punts d'Informació Juvenil de l'Ajuntament de Barcelona o Serveis Socials són altres agents col·laboradors.

PER APROFUNDIR EN LA DIAGNOSI

- Mapificar els recursos de lleure educatiu a la ciutat juntament amb una recopilació sistemàtica del perfil de participants en les activitats. L'anàlisi del lleure educatiu presenta la dificultat de l'accés a les dades, que en molts casos no existeixen o, si n'hi ha, són disperses i fragmentades entre diferents departaments municipals, equipaments i entitats.
- Avaluar l'abast i els impactes dels programes de reforç escolar per saber si cobreixen les necessitats existents en tot el territori i són efectius en la millora efectiva dels resultats educatius i l'assoliment de les competències bàsiques.
- Conèixer en profunditat les preferències, valors i tries educatives de les famílies amb infants i adolescents, així com saber quines activitats, espais, en quins horaris i dedicació i amb qui passen el seu temps lliure els infants i adolescents de 0-17 anys.

5. Conclusions

Barcelona té una sèrie de reptes a assolir si vol generar igualtat d'oportunitats educatives per als seus infants i adolescents. Són uns reptes que el context de canvi educatiu convida a abordar i que la ciutat té capacitat per encarar, en primer lloc, mitjançant **diagnosi compartides i participades** i, en segon lloc, duent a terme les **actuacions necessàries en cada cas particular**, amb la **coresponsabilitat de l'administració i dels altres actors educatius**, entre els quals s'inclouen els professionals de l'educació, les famílies, i el teixit associatiu, social, esportiu i cultural.

Barcelona gaudeix d'una **posició privilegiada** respecte d'altres governs locals, gràcies a les seves competències - pròpies i compartides - en matèria de política educativa local, derivades de la Carta Municipal. En aquest sentit, la coresponsabilitat en l'educació de la ciutat va més enllà del Consorci d'Educació de Barcelona (CEB) i de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB). En primer lloc, perquè altres àrees i serveis municipals també impulsen accions amb un clar component educatiu, com ara equipaments esportius, biblioteques, centres cívics o altres equipaments culturals. En segon lloc, perquè a banda de les obligacions i compromisos de l'administració, hi ha altres actors educatius centrals - com són les famílies i les entitats socials, esportives, culturals i del teixit associatiu de la ciutat - que tenen un paper clau com a coresponsables de l'educació dels infants i adolescents. Des dels diferents papers i responsabilitats, és clau compartir una diagnosi i els reptes de la situació de l'educació a la ciutat, a més d'enriquir el debat públic partint de dades i evidències. Barcelona serà més o menys cohesionada i més o menys capaç en funció, entre altres coses, de la manera com cuidi i eduqui els seus nens i nenes.

Així es desprèn de l'informe *Oportunitats Educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat*, en el qual **es fa una diagnosi global** de la situació de l'educació dels infants i adolescents a la ciutat. A més, el document **identifica els principals reptes de ciutat** en aquest àmbit (17) i també **proposa 16 línies d'orientació de política pública** adreçades a situar l'educació com una prioritat de ciutat. D'altra banda, el document **descriu algunes experiències educatives** rellevants de la ciutat que ja estan mirant de fer front als reptes identificats i que poden servir com a inspiració per altres iniciatives. A més, **s'apunten les línies necessàries per aprofundir en la diagnosi** de cara a properes edicions de l'informe.

Oportunitats educatives dels infants i adolescents a Barcelona

El concepte d'"oportunitats educatives" remet a les condicions en què els infants i adolescents són educats. És un concepte més ampli que el d'"èxit educatiu", que sol referir-se a la consecució de resultats escolars individuals, ja que **comprèn la dimensió social de l'educació i la responsabilitat col·lectiva d'assegurar els recursos necessaris per al desenvolupament educatiu dels infants i adolescents.**

Des d'aquesta perspectiva, la societat ha de garantir recursos educatius en un sentit ampli per al conjunt dels seus infants i adolescents, de manera que els permetin assolir uns resultats acadèmics determinats, però també una educació integral que incorpori, a més de l'ensenyament curricular, l'educació en la primera infància i en el temps lliure. Es tracta d'oferir als infants i adolescents unes oportunitats adequades al que s'entén avui per educació, perquè adquireixen els coneixements, les competències i les habilitats socials i cognitives necessàries per créixer com a persones capaces d'entendre, processar, seleccionar i transformar la informació en coneixement.

Sabem que les oportunitats i trajectòries educatives dels infants i adolescents estan condicionades pel seu entorn familiar, social i territorial. En aquest sentit, la recerca mostra que **Barcelona és una ciutat plena d'oportunitats educatives, però distribuïdes d'una manera desigual**. Les condicions socioeconòmiques, no només no són favorables a la generació d'oportunitats educatives per a tothom, sinó que, a més a més, la crisi econòmica reforça i intensifica les desigualtats de partida.

S'identifiquen **algunes zones de la ciutat afectades especialment per aquestes iniquitats**, les quals perjudiquen les oportunitats educatives dels infants i adolescents que hi viuen i es reflecteixen negativament en gairebé tots els indicadors analitzats: menor escolarització de la primera infància, presència de segregació escolar i pitjors resultats acadèmics, dificultats per graduar-se i continuar la trajectòria educativa, i menor nivell de participació en activitats de lleure educatiu. Es tracta d'un cercle derivat de la pobresa que impedeix que nens i nenes, nois i noies exerceixin el seu dret a l'educació i al seu màxim desenvolupament en igualtat d'oportunitats. D'entre els districtes amb més dificultats destaquen Ciutat Vella i Nou Barris, arran de l'elevada concentració de problemàtiques socioeconòmiques entre la seva població. Tanmateix, una mirada més detallada per barris permetria aprofundir en aquesta detecció, fent emergir la realitat d'altres barris de la ciutat que sovint queda amagada darrere les grans xifres de districte.

L'informe analitza abastament aquestes problemàtiques i apunta diverses propostes per resoldre-les, amb la perspectiva que **les polítiques educatives de la ciutat haurien de ser capaces de compensar les desigualtats socials d'origen dels infants i adolescents, especialment d'aquells que tenen menys oportunitats educatives a causa de les limitacions socioeconòmiques familiars**, tal com recull la LEC.

Ara bé, l'estudi també detecta **aspectes en què Barcelona està millor que el conjunt de Catalunya** i que han seguit una tendència positiva en els anys analitzats, com ara l'abast de l'educació de la primera infància, els resultats educatius durant l'etapa obligatòria (competències bàsiques i taxa de graduació), o el creixement dels cicles formatius. Són qüestions que cal potenciar, atès que determinen la millora progressiva de l'educació a la ciutat.

El desenvolupament d'aquestes polítiques s'ubica en un **context especialment dinàmic**: el sector educatiu viu un procés de canvi, una etapa de transformació i d'il·lusió compartida -capitalitzada, en gran

part, per l'expansió de la innovació educativa-, i la ciutat pot aprofitar i promoure aquest impuls gràcies a les àmplies competències educatives de què disposa -com ara el Consorci d'Educació de Barcelona (CEB) i l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB)-, però també mitjançant les altres àrees i serveis municipals que generen activitat educativa.

Educació i criança de la primera infància

El percentatge de nadons i infants de Barcelona que van a escoles bressol municipals (20 %) o llars d'infants privades (22,5 %) ha anat augmentant i és superior al del conjunt de Catalunya (el 42,5 % i el 36 %, respectivament). Ara bé, tant la demanda com l'oferta de places de bressol presenten forts desequilibris territorials, amb diferències d'escolarització de la primera infància que varien d'una manera molt significativa entre districtes. També és rellevant que, si bé la cobertura de la demanda de bressol ha augmentat, quatre de cada 10 sol·licituds no obtenen plaça i, a més, tampoc arriba prou als infants d'entorns més desafavorits, que en són els principals públics absents.

Alhora, i malgrat que en aquesta etapa vital totes les famílies requereixen suports en l'educació i la criança, la diversificació i articulació de serveis i suports educatius per a la primera infància és escassa. Per abordar aquesta qüestió es destaquen algunes mesures adreçades a millorar l'accés en condicions d'equitat a les escoles bressol municipals, així com l'aposta per replantejar la política municipal de primera infància cap a un model que, a més a més de les escoles bressol, diversifiqui els serveis educatius, amb l'objectiu de donar resposta a les diferents necessitats de les famílies i dels infants de 0 a 3 anys de la ciutat.

Des de P3 fins a l'ESO

Malgrat que a Catalunya el gruix de la matriculació té lloc a la xarxa pública (67,2 % a primària i 62,7 % a secundària), a Barcelona continua sent significativament inferior, en especial a secundària (45 % de segon cicle d'infantil, 42 % de primària i 36 % de secundària), tot i la tendència creixent dels darrers anys. Com a elements positius destaquen les millores en les taxes de graduació (88,9 %) i en la reducció de l'absentisme (1,23 %).

Ara bé, en aquesta etapa es detecta una problemàtica molt rellevant, que és la intensa segregació escolar, amb concentració d'alumnes amb més dificultats en uns centres i territoris determinats. L'impacte principal d'aquesta segregació és que es tradueix en uns resultats educatius negatius, especialment als territoris amb un perfil socioeconòmic baix, i repercuteix en diversos elements, com ara la taxa de graduació, la repetició de curs o l'abandonament escolar prematur. Aquest és un dels principals reptes educatius de la ciutat; per això la intervenció pública per combatre aquest fenomen és més que necessària i cal assolir l'objectiu d'aconseguir una escolarització equilibrada, condició imprescindible per a la millora del conjunt del sistema escolar.

L'informe posa de relleu, entre altres qüestions, la necessitat de dissenyar mesures centrades en determinats perfils d'alumnat, centres i

districtes. S'identifica que alguns perfils d'estudiants —sobretot el de noi i estranger— tenen més dificultats per assolir les competències bàsiques, graduar-se o continuar la trajectòria educativa. La concentració d'infants i adolescents amb necessitats educatives específiques en determinats centres i territoris recomana, també, la prioritització de recursos i suports en aquests centres. En una línia similar, cal apostar fermament per programes d'orientació escolar, d'adhesió educativa i de lluita contra l'absentisme que s'adrecin, de forma prioritària, als entorns amb més risc d'abandonament dels estudis.

Batxillerat, formació professional i segones oportunitats

A diferència de l'etapa obligatòria, el batxillerat i els cicles formatius es distribueixen principalment entre els centres concertats i els públics, però els centres privats també hi tenen un paper significatiu. La major part dels estudiants que opten per continuar els estudis després d'haver acabat l'ESO trien el batxillerat (uns 22.300 alumnes), tot i que els cicles formatius són els que han experimentat un creixement més important en els darrers anys (els CFGM han passat de poc més de 9.000 estudiants matriculats a 12.200, i els CFGS han augmentat de 13.700 a 22.100). L'interès per aquests estudis s'observa en el fet que la demanda pública de cicles formatius supera l'oferta (59 % de cobertura), que és molt desigual al territori i, encara que ha desplaçat part de la matrícula cap a centres concertats i privats, manca una política de beques adequada que compensi el cost diferencial de la matrícula en aquests centres. Els programes de segona oportunitat (PFI) són encara minoritaris (1.614 alumnes) i no estan prou integrats en el sistema educatiu. De fet, i com a prova d'aquesta mancança, els CFGM funcionen de manera espontània com a vies de segona oportunitat per a un important gruix de joves.

La procedència i el gènere són variables clau a l'hora d'orientar les trajectòries educatives en etapes postobligatòries (batxillerat i cicles formatius), i la transició entre l'ESO i els estudis postobligatoris és una de les baules més febles del sistema educatiu, ja que és on es produeix principalment l'abandonament educatiu prematur, i requereix una millor atenció i acompanyament. La principal oportunitat en aquest camp és la continuació de l'impuls dels cicles formatius com a via formativa de prestigi, alhora que se'n garanteix l'accés en condicions d'igualtat d'oportunitats. A més a més, cal una aposta ferma pels programes de segona oportunitat i el reforç de les vies de retorn al sistema educatiu per a aquells que en algun moment l'han abandonat.

Lleure educatiu en l'àmbit escolar

A Barcelona hi ha un gran dinamisme en l'àmbit del lleure educatiu, però no és present a tota la ciutat d'una manera uniforme. Les AMPA, per exemple, són uns dels agents promotors de lleure educatiu, però no tots els centres escolars en tenen, sobretot els de secundària (el 4% dels centres públics de primària i el 12,2 % dels de secundària no tenen AMPA). El mateix cal dir amb relació a altres tipus d'activitats ofertes des de la xarxa d'equipaments públics de la ciutat o a les activitats de reforç escolar, que registren uns nivells de participació diferents per part dels infants i

adolescents segons la zona de la ciutat on viuen. De fet, les desigualtats socials d'origen condicionen la participació en activitats de lleure educatiu, i els nois i noies dels districtes més desfavorits són els que fan menys activitats de lleure (el 20 % d'infants d'estrat social baix no participen en activitats d'oci).

L'informe proposa una sèrie d'intervencions que pretenen augmentar l'accés a aquest tipus d'activitats millorant l'oferta i garantint la inclusió de tots els infants i adolescents. Una via per enriquir i potenciar la capacitat educativa de la ciutat és la coordinació i articulació de xarxes educatives de barri mitjançant el treball col·laboratiu entre centres, famílies, entitats socioeducatives i equipaments del territori per ajudar a bastir ofertes integrades de lleure educatiu i d'educació a temps complet.

Per seguir treballant...

El conjunt de dades presentades en aquest informe ofereix un **primer retrat de la situació de l'educació dels infants i adolescents a la ciutat**, el qual anirem ampliant i desenvolupant en fases posteriors, a més de completar amb diversos aspectes que no han estat inclosos en aquesta edició. En el decurs de l'informe s'han anat assenyalant quins són els **aspectes necessaris d'aprofundir en properes edicions per arribar una diagnosi més àmplia de l'àmbit educatiu a la ciutat**. Entre ells en destaquen:

- Anàlisi sistemàtica de la informació a escala de grans barris.
- Anàlisi de les necessitats educatives específiques dels infants i adolescents.
- Recopilar, sistematitzar i analitzar les dades de les diverses dimensions ja esmentades del lleure educatiu a la ciutat impulsat pels diferents agents, per tal d'avançar en la diagnosi en clau d'equitat social, de gènere i territorial.
- Conèixer millor les característiques i necessitats de les famílies en totes les etapes, des de la primera infància fins a l'adolescència, per tal d'exercir el seu rol educatiu i la seva responsabilitat en l'acompanyament a l'escolarització dels seus fills i filles.

Només amb aquesta mirada àmplia i col·lectiva, la ciutat serà capaç de millorar l'educació i la vida dels seus nens i nenes així com la del conjunt de Barcelona.

